

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

20e jaargang nr. 3

15 mei 1991

Ere-voorzitter : J. Tytgat, ere notaris

Stichter : G. Hebbelynck †

Voorzitter : H. Collumbien

Onder-Voorzitter en Penningmeester : A. Verbeke

Secretaris : R. Van Geluwe, Maïssstraat 235, 9000 Gent

Archief en ruildienst : Mevr. A. Eggermont, Maïssstraat 235, 9000 Gent

Redactie-adres : Lijnmolenstraat 149, 9040 Sint-Amandsberg - Gent

Administratie : Koggestraat 14 - 9000 Gent

Postrekening : 000-105.04.73-60, Heemkundige en Historische Kring Gent,
9000 Gent

Lidgeld : 400 fr. per jaar. Steunende leden : 600 fr. per jaar. Beschermden :
1000 fr. per jaar. Buitenland : 100 fr. extra voor portkosten

---

INHOUD

- De Stadsuurwerken die vroeger in de Gentse straten stonden.	122
- Inventaire archéologique : Lodewijk XVI-trapeinde, met medaillon	
- van Broeder Côme.	129
- "Onze Wijk" in 1900.	132
- Jan Eebins (± 1345-1412), metselaar, beeldhouwer, architect en	
-landmeter.	142
- Uit de Geschiedenis van de Gentse Bruggen (Vervolg).	
- De St.-Jorisbrug.	160
- Oaze k'ik hên den eerste prijs, kook mijn moeder pap mee rijs!	
- (Vervolg). Nog meer persoonlijke getuigenissen van primussen.	166
- Documentatiecentrum : Werking 1990.	183
- Bibliografie.	185
- Vraag en Antwoord.	186
- Gênsche Prâot.	187

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatiecentrum voor
Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-
Amandsberg : elke zondag van 10 tot 12 uur (uitgenomen op feestdagen) ;
Gesloten in juli en augustus. Bibliothecaresse : Mevr. A. Eggermont.

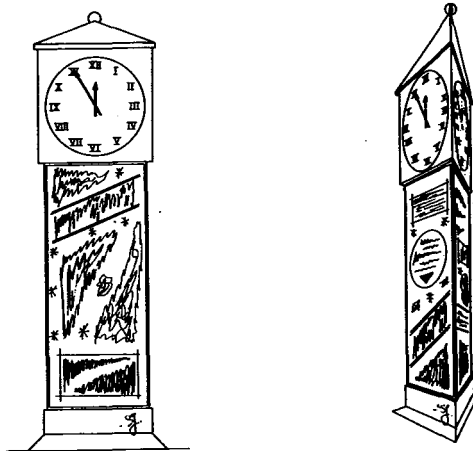
Verantwoordelijke uitgever : Hugo Collumbien, Lijnmolenstraat 149, 9040
Sint-Amandsberg - Gent.

DE STADSUURWERKEN DIE VROEGER IN DE GENTSE STRATEN STONDEN

Toen ik mijn boek schreef "In het openluchtmuseum te Gent, de Arteveldestad" telde ik nog vijftien op aluminiumpalen gemonteerde openbare uurwerken te Gent. Deze stonden : Begijnhoflaan, Burgemeester Charles de Kerchovelaan (nu Charles de Kerchovelaan), Coupure (nu Coupure links), Graaf van Vlaanderenplein, Griendeplein, Groot-Britanniëlaan, Jacob van Arteveldeplein (nu Sint-Annaplein), Jooremaaie (nu Joremaaie), Koophandelplein (nu Koophandelsplein), begin Kortrijksesteenweg, Nederkouter, Oktrooiplein, Tentoonstellingslaan, Vlaanderenstraat en Vrijdagmarkt. Ondertussen verdween het uurwerk van de Begijnhoflaan bij de vernieuwing van de rioleringen aldaar en dat van de Vrijdagmarkt in 1980 bij de aanleg van de parking onder de Vrijdagmarkt. Het uurwerk van het Oktrooiplein verhuisde naar het Antwerpenplein. In februari 1989 werden de laatste stadsuurwerken uit de Gentse straten verwijderd.

Het langs de straten plaatsen van uurwijzerplaten, elektrische verbonden met één moederklok, is een uitvinding uit 1851 van de Gentse uurwerkmaker Charles Nolet. Een eerste proef werd genomen begin 1852. Nolet mocht een uurwijzerplaat plaatsen op de straatlantaarn, staande rechtover zijn woning, op de hoek van de Mageleinstraat en de Bennesteeg. Deze wijzerplaat was verbonden met een elektrische voeding en een moederklok, die zich in het huis van Nolet aan de Mageleinstraat bevonden. Op 7 januari 1853 nam Nolet een octrooi op zijn uitvinding. In de gemeenteraadszitting van 19 maart 1853 werd

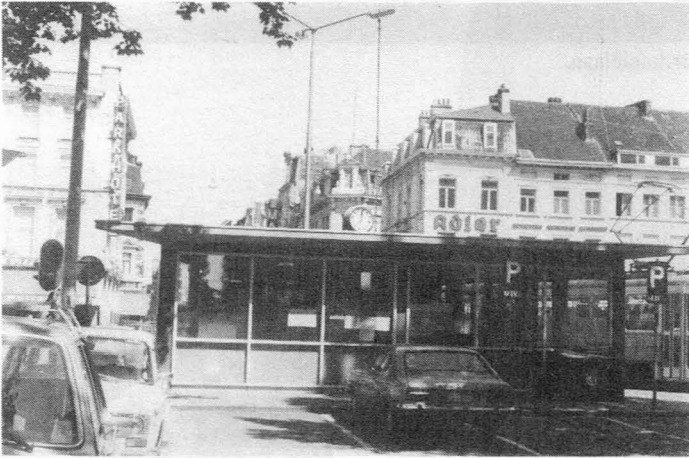
Schematische voorstelling

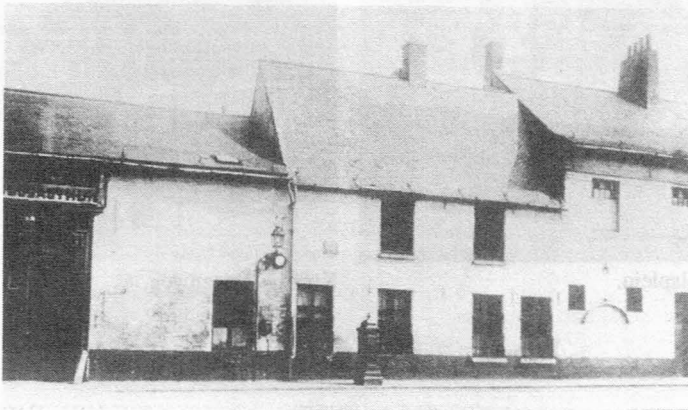
Gentse straatuurwerken - 1932-1958 (met als grondvlak een gelijkzijdige driehoek)

Coupure links.

Graaf Van Vlaanderenplein.

Ekkergemstraat.

Groot-Brittaniëlaan.

Koophandelsplein.

Kortrijksesteenweg.

Sint-Annaplein.

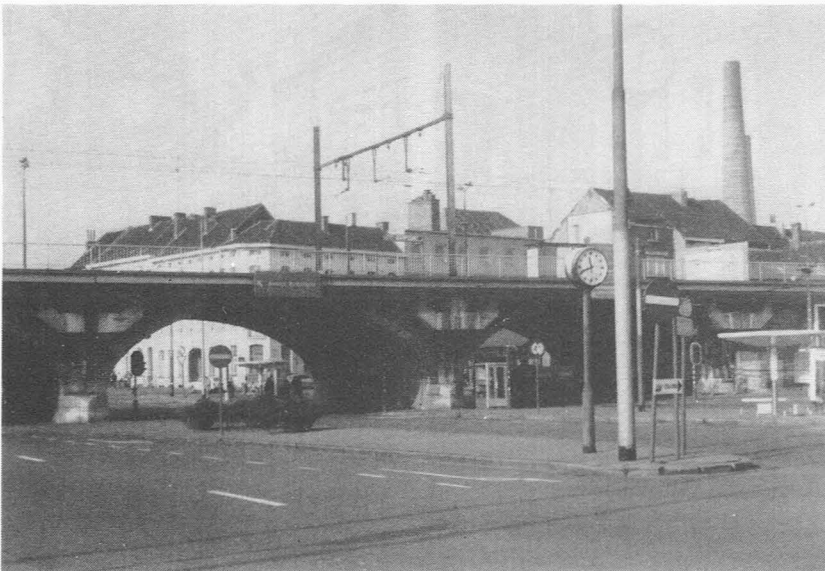
Nederkouter (De Vijf Winden).

Tentoonstellingslaan.

Vlaanderenstraat.

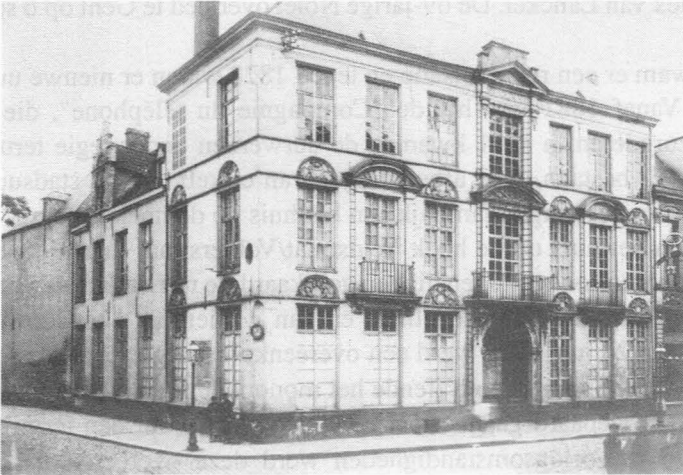
Antwerpenplein.

besloten Nolet opdracht te geven tot het plaatsen van 100 uurwijzerplaten op de straatlantaarns. Op 23 april 1853 werd een contract afgesloten tussen Nolet en het Schepencollege voor het plaatsen van 50 dergelijke wijzerplaten in 1853 en 50 in 1854. Het moederuurwerk bevond zich in het Belfort. Dit uurwerk was reeds voordien door Nolet gemaakt. In de gemeenteraadszitting van 6 december 1854 werd besloten Charles Nolet een gouden gedenkpenning te overhandigen. Deze overhandiging gebeurde tijdens de gemeenteraadszitting van 16 maart 1855. Het was slechts in 1855 dat Nolet dergelijke uurwerken plaatste te Marseille en in 1856 te Brussel. In 1856 werd het eerste dergelijk openbaar uurwerk te Parijs geplaatst, door Louis-Clément-François Breguet (geboren in 1804, overleden in 1883), op de "Pont Neuf". Ten onrechte schreef de Franse pers deze uitvinding toe aan deze Parijse uurwerkmaker! Het octrooi, dat Breguet in 1856 nam heeft veeleer iets te maken met de elektrische verlichting van de wijzerplaten, waardoor het uur dag en nacht afleesbaar werd. Nog in 1856 nam Nolet ontslag als uurwerkmaker van de stad Gent en werd opgevolgd door Charles Van Lancker. De 69-jarige Nolet overleed te Gent op 6 september 1887.

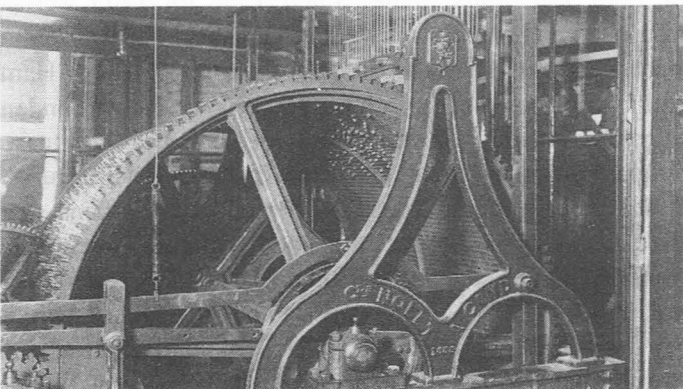
In 1868 kwam er een reorganisatie en tegen 1878 waren er nieuwe uurwerken geplaatst. Vanaf 1881 was het de "Compagnie du téléphone", die voor de uitbating zorgde en in 1891 kwamen de uurwerken onder regie terug aan de Stad Gent. Er bestaan oude afbeeldingen van cirkelvormige stadsuurwerken aan huisgevels bevestigd, namelijk aan het huis op de hoek Ottogracht/Goudstraat en aan het huis op de hoek Veldstraat/Volderstraat (het vroegere Hotel Schamp). Volgens ooggetuigen hingen gelijkaardige uurwerken aan het huis op de hoek Jan Breydelstraat/Rekelinge en aan de herberg "het Lam" aan het Sluizeken. Op 24 juni 1932 werd een overeenkomst afgesloten tussen de stad Gent en de N.V. Siemens betreffende het monopolie van de openbare uurwerken op zuilen, gepaard gaande met reclameborden, voor een termijn van 20 jaar. Ingevolge oorlogsomstandigheden werd deze overeenkomst nog verlengd. Het moederuurwerk was opnieuw dat van het Belfort, ditmaal het uurwerk uit 1913 van Louis Meire. Vanaf 1958 tot 1965 werden de, op aluminiumpaaltjes gemonteerde uurwerken geplaatst. Zij werden verbonden met een moederklok, die zich in de Elektriciteitscentrale aan de Ham bevond. Deze moederklok was een mechanisch slingeruurwerk, dat verbonden was met een ontvangstprogrammatoestel, van waaruit men correcties van uren en minuten kon doorgeven naar de straatuurwerken (ook secundaire uurwerken genoemd) om deze juist te doen lopen. De correcties in verband met de uren werden iedere maandag te 12 uur uitgevoerd en deze in verband met de minuten gebeurden iedere maandag te 13 uur. Het B.R.T.-uurwerk werd daarbij geraadpleegd. Vanaf ± 1982 werd de taak van deze mechanische moederklok overgenomen door een elektronisch gestuurde klok, die zich te Mainflingen in de Duitse Bondsrepubliek bevond (een atoomuurwerk). Vanaf 1 oktober 1985

Hoek Ottogracht-Goudstraat. Stadsuurwerk dat waarschijnlijk dateert uit 1853-1854.

Hoek Veldstraat-Volderstraat.

Trommel van het klokkenspel van het Belfort.

werden de Gentse Stadsbedrijven E.G.W. overgenomen door Imewo (Intercommunale Maatschappij voor Energievoorziening in West-en Oost-Vlaanderen) voor de Netdienst en behoorde de Elektriciteitscentrale aan de Ham te Gent aldus tot de Productie S.P.E. (Société de Production d'Electricité). Het uurwerk, dat op het Heernisplein stond (het vroegere Heirnisplein te Sint-Amandsberg) was een gewoon elektrisch uurwerk. Het verdween bij de laatste heraanleg van het plein. Het systeem, van secundaire klokken verbonden met een moederklok, vindt heden nog zijn toepassing in de Belgische spoorwegstations.

BIBLIOGRAFIE

- "Dictionnaire des horlogers français", door Tardy, Paris, 1971.
- "Een en ander over de klokken van het Belfort", door M. Van Wesemael, in : "Ghendtsche Tydinghen", juli 1979.
- "Gand, sa vie et ses institutions", door Maurice Heins, Gent, 1912-1915 (I).
- "Gent, Gemeentebblad", 1946.
- "In het openluchtmuseum te Gent, de Arteveldestad", door Suzanne Janssens, Gent, 1980.
- "La Flandre libérale", 29-30.12.1962.
- "Les Médailles Gantoises Modernes", door Prosper Claeys, Gent, 1909.
- "Notes et souvenirs", door Prosper Claeys, tome troisième, Gent, 1907.

Suzanne JANSSENS
11.1.1991

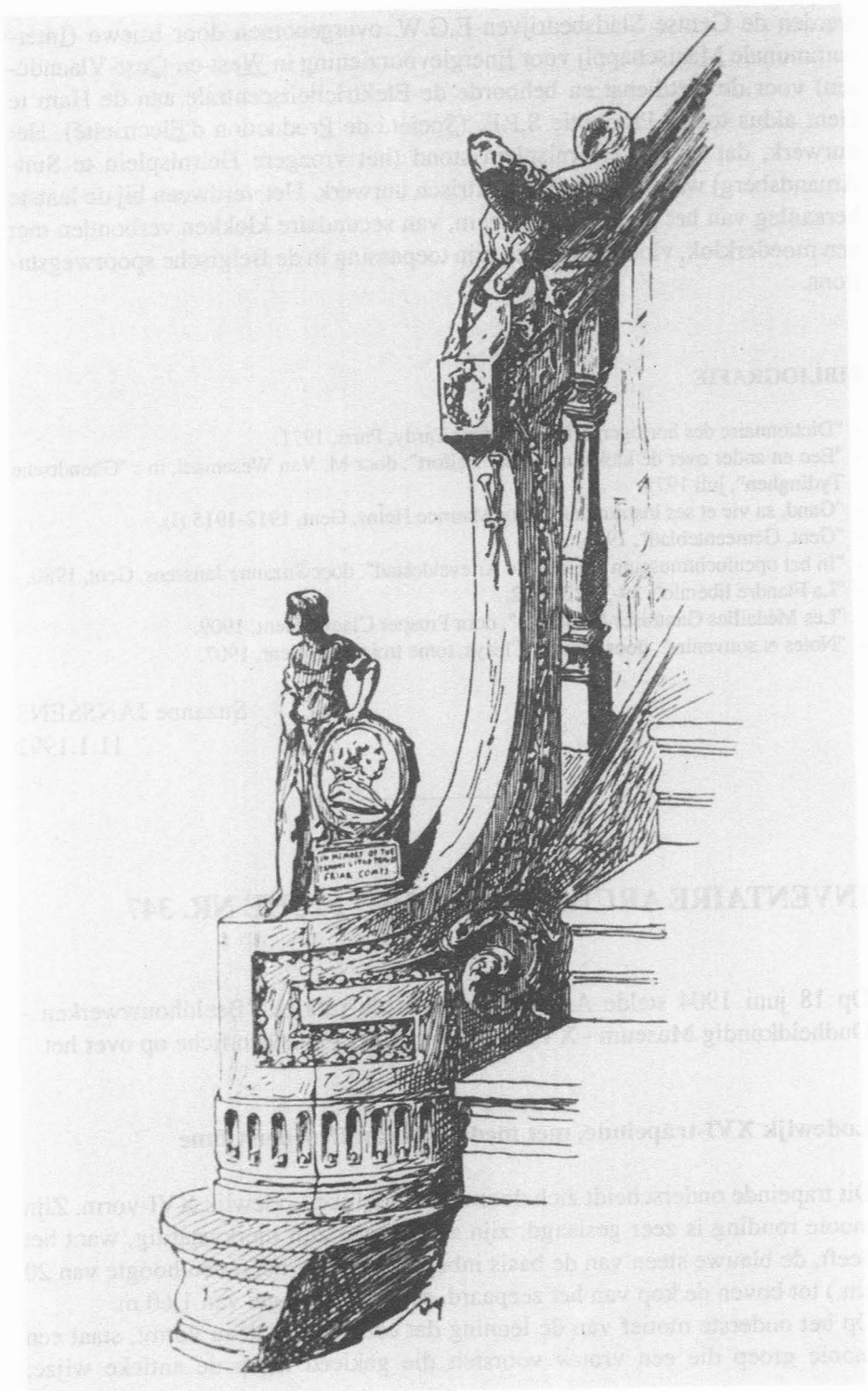
INVENTAIRE ARCHEOLOGIQUE - FICHE NR. 347

Op 18 juni 1904 stelde Armand Heins in de rubriek "Beeldhouwwerken - Oudheidkundig Museum - XVIIIe eeuw", in het Frans een fiche op over het

Lodewijk XVI-trapeinde, met medaillon van Broeder Côme

Dit trapeinde onderscheidt zich door zijn duidelijke Lodewijk XVI-vorm. Zijn mooie ronding is zeer geslaagd; zijn afmetingen zijn merkwaardig, want het heeft, de blauwe steen van de basis inbegrepen (deze heeft een hoogte van 20 cm.) tot boven de kop van het zeepaard, een totale hoogte van 1,60 m.

Op het onderste motief van de leuning dat een soort plateau vormt, staat een mooie groep die een vrouw voorstelt die gekleed is op de antieke wijze;

zij steunt op een witmarmeren medaillon onder hetwelk zich een cartouche bevindt uit dezelfde materie met de inscriptie : *In memory of the famous Lithotomist Friar Côme.*

Het betreft de beroemde Franse chirurg Jean Baseilhac (1703-1781), gezegd Broeder Côme, van de Orde der Bernardijnen, die verschillende verbeteringen aanbracht aan de operatie van het "steensnijden". Een zeepaard ligt op het einde van de leuning; iets lager vormen chirurgische instrumenten een kleine trofee.

De sierlijkheid van dit trapeinde, zijn sobere smaakvolle decoratie, het gebruik van diverse materialen, eik en witte marmer, de zorg met dewelke het beeldhouwwerk uitgevoerd is, maken er het mooiste exemplaar van van deze die in het bezit zijn van ons museum.

De Engelse inscriptie die zich onder het medaillon bevindt, zou kunnen laten vermoeden dat ze uitgevoerd werd in Engeland.

Het voorwerp is afkomstig van het huis in de Regnessestraat dat het laatst bewoond werd door de boekhandelaar C. Vyt en dat afgebroken werd in 1897. Men bemerkte er andere Lodewijk XVI-siermotieven, namelijk een salon en stuc-panelen met verschillende onderwerpen.

De toestemming tot heropbouw van de gevel van het huis werd in 1782 verleend aan de Gentse geneesheer Guillaume Demanet (1). Het is waarschijnlijk in deze periode dat de binnenhuisdecoratie werd uitgevoerd en het trapeinde dat wij komen te beschrijven.

Cf. Stadsarchief; bouwaanvragen (reeks 535), Nr. 261, Regnessestraat.

(1) Hij werd op 3 augustus 1778 lithotomist (steensnijder) van de Stad Gent benoemd, hetgeen de keuze verklaart van het onderwerp van het medaillon. - Cf. *Messageur des sciences historiques*, 1833, p. 67.

"ONZE WIJK" ROND 1900

De bundel van "Gentse" artikels die op publicatie liggen te wachten heeft mooie afmetingen aangenomen. Wij moeten bij de samenstelling van ieder nummer telkens - noodgedwongen - een pijnlijke keus maken. Het gevolg is dat sommige artikels al jaren op publicatie liggen te wachten.

Dit is ook het geval met een artikel van Raymond De Meyer.

Wie is Raymond De Meyer? Hij was onderwijzer aan de stadsscholen en de schrijver van deze korte inleiding heeft het geluk gehad hem als onderwijzer te hebben op het Laurent-Instituut in de Onderstraat. Hij kan u verzekeren dat hij een "model-onderwijzer" was en wij zijn er van overtuigd dat al zijn oud-leerlingen de beste herinneringen aan hem zullen bewaren.

In 1930 werd hij Directeur benoemd van een nog te bouwen school in de Grensstraat. Hij zou dit 25 jaar blijven tot op zijn opruststelling. Hij stierf een 7-tal jaren geleden op 90-jarige leeftijd.

De dag van vandaag wordt het geschiedenisonderwijs stiefmoederlijk behandeld. Dat schijnt in onze moderne samenleving beschouwd te worden als een achterhaald vak. Nochtans, moest men op een intelligente manier de nodige lessen willen trekken uit de geschiedenis, dan zouden vele nutteloze geschillen en oorlogen kunnen vermeden worden. Geschiedenis wordt nu soms vervangen door vakken met een zeer geleerde naam waarin onderwerpen behandeld worden waar de geest van de leerlingen in vele gevallen nog helemaal niet rijp voor is. Maar dit terloops dan. Oude Gentenaars zullen zich wellicht herinneren dat wij op school niet alleen "geschiedenis" kregen, maar ook "lokale geschiedenis", iets waar wij het beleid van toen nog altijd dankbaar voor zijn. Het is in die geest dat Raymond De Meyer in het jaar dat hij met pensioen ging een tekst opstelde over "de wijk van zijn school".

In een "Woord vooraf" schreef hij :

"Dit is, voor schoolgebruik, een zeer bescheiden bijdrage tot de geschiedenis van onze wijk; wij bedoelen het stadskwartier ten Noorden van het Verbindingskanaal.

Het onderwijzend personeel zal hier enkele gegevens vinden voor de lessen in milieustudie in het 3e en 4e leerjaar. Ook voor de geschiedenislessen van het 5e en 6e studiejaar zijn er een paar aanknopingspunten. Opzettelijk haalden wij ook kleine bijzonderheden aan die aan de onderwijzer zullen toelaten een treffend tafereel op te hangen van onze wijk rond 1900. Ik heb eenvoudig getracht materiaal te verzamelen geschikt voor een oordeelkundige keuze.

Naar persoonlijke herinneringen en die van een inwoner die voor meer dan 50 jaren de Nieuwe Kerkstraat bewoonde, maakte ik een plan op : "Onze wijk rond 1900". Ook copieerde ik een deel van het Groot plan van Jacques Horenbault (1619).

Data werden geput uit officiële bescheiden.

De leerlingen zullen deze beide plannen met het huidige vergelijken en vaststellen hoe geweldig de wijk zich uitbreidde in de laatste 50 jaar.

De lessen zullen ruimschoots aanleiding geven tot het stichten of doen groeien van aardrijkskundige en geschiedkundige begrippen.

Een brokje sociale geschiedenis werd niet vergeten; want het is niet het onbelangrijkste doel der lessen de enorme sociale vooruitgang te doen beseffen die in de laatste 50 jaar werd verwezenlijkt, dank zij bestendige strijd."

BEKNOPT OVERZICHT

Ons stadskwartier, ten N. van het Verbindingskanaal is oud, eeuwen ouder dan de Wondelgemstraat en aanpalende straten die slechts dagtekenen van 1874.

Op de plaats van de watertoren en de huisjes voor ouderen van dagen, werd reeds vóór 1185 een kerk gebouwd, omringd door een kerkhof. Dat grondgebied behoorde niet aan Gent maar maakte deel uit van Wondelgem en was eeuwen lang het centrum van die parochie. Een paar kleine hoeven werden in de nabijheid van de kerk gebouwd. Wondelgem strekte zich uit tot aan de stadswallen waar nu het Rabot staat en tot daar lagen de "Wondelgemse Meersen".

In 1269 groeven de Gentenaars een kanaal, de Lieve genoemd, tot Damme (aan het Zwin), dat toen evenals Brugge het centrum was van de overzeese handel. Het is dat smalle Lieveken dat wij nu nog zien achter de nieuwe fabriek der Maïsstraat, in de "Congomeersen" en waarin de kinderen 's zomers ploeteren dicht bij Wondelgem. In de 13de eeuw was de Lieve breder en dieper. Zij werd bevaren door talrijke schepen, beladen met koopwaren. De Brugse Vaart (1613) en het Verbindingskanaal (1863) bestonden nog niet.

In 1369 deed de Graaf van Vlaanderen, Lodewijk van Male dicht bij de Lieve een sterke burcht bouwen, omringd met grachten (waar nu de nieuwe fabriek staat in de Maïsstraat). De inwoners noemden die burcht "Het Kasteel". Veiligheidshalve vestigden zich nog meer landbouwers in de nabijheid van de burcht. Langsheen de kerk liep een straat naar Gent, naar de nabije stadspoort, de Brugse Poort. Naar het N. leidde de straat naar de Stallendries (nu de Dries te Wondelgem). Op de Dries stond nog geen kerk. Deze werd slechts gebouwd in 1685. Die lange straat was de Kerkstraat en die naam zou ze houden tot ze Maïsstraat werd genoemd, toen in 1910 de Ryhovelaan werd ontworpen tot aan het Pauwken.

In de 16e eeuw woedden de godsdienstoorlogen. Te Gent waren de Calvinisten gedurende 6 jaren meester, met Ryhove aan het hoofd. In 1578 brak de beeldenstorm los. De beeldenstormers kwamen ook de kerk plunderen en de beelden, van de kerk en omliggende kerkhof, verwoesten.

In de Kerkstraat, centrum van Wondelgem, steeg het aantal kleine hofsteden. Op het groot plan van Gent, opgemaakt door Jacques Horenbault in 1619, zijn er reeds 9 afgebeeld, waaronder het "Pauwken". Horenbault noemt die straat : "Kerkstrate naar Westergem" (De verlenging van de Gentse steenweg op Wondelgem heet nu nog : Westergemstraat).

Sinds 1619 veranderde het aspect van ons stadskwartier niet veel. Het was ver van de stad gelegen en afgezonderd door de uitgestrekte "Wondelgemse Meersen". Vergelijk maar de plannen van 1619 en 1900. Er werden bijna geen nieuwe straten aangelegd in die tijdspanne van bijna 3 eeuwen. Het verdwijnen van de kerk en van de burcht aan de Lieve, had tot gevolg dat het centrum van Wondelgem, dat eens gevormd werd door de "Kerkstrate naar Westergem", overging naar Wondelgemdries. Getuige daarvan : het bouwen der nieuwe kerk op de Dries in 1685.

In 1793, onder de Franse overheersing, werd Gent uitgebreid met het grondgebied gelegen tussen de wallen van Rabot en de grensgracht.

In 1874 werd de aflijning van de Wondelgemstraat en aanpalende straten in zijn geheel ontworpen, op voorstel van de gebroeders De Smet, de Hemptinne en andere eigenaars van die gronden.

In 1907 drukte de Nationale Maatschappij der Buurtspoorwegen de wens uit een nieuwe lijn aan te leggen. De stoomtram zou rijden naar Bassevelde, over Evergem. In de elleboog : Wondelgembrug, Verbindingskanaal en Nieuwe Kerkstraat (nu Magnoliastraat) was het onmogelijk een spoorbaan aan te leggen. Een nieuwe laan was dus noodzakelijk tussen de Wondelgembrug en de Nieuwe Kerkstraat, ter hoogte van de Roggestraat. Het stadsbestuur bracht een gunstig advies uit. In 1909 werden de nodige onteigeningen gedaan. In 1910 werd voor de eerste maal de naam Ryhovelaan gebruikt in een officieel stuk. Dit was de aanstoot tot de grondige wijzigingen die onze wijk zou ondergaan, na eeuwen lang bijna onveranderd te zijn gebleven.

ONZE WIJK ROND 1900

Onze wijk (wij bedoelen het stadskwartier ten N. van het Verbindingskanaal) had rond 1900 een heel ander uitzicht. Zij beperkte zich tot enkele gekasseide straten en veldwegels. Volg ons maar op het plannetje.

De hoofdstraat heette de Nieuwe Kerkstraat. Zij begon aan de Nieuwe Vaart en werd gevormd door de huidige Magnoliastraat, de Ryhovelaan tot aan de Maïsstraat en omvatte de huidige Maïsstraat tot aan de Anjelierstraat. De Anjelierstraat was ook gekasseid. De straatweg liep voorbij het Pauwken langs de Beetwortelstraat (de huidige Veronicastraat) en verder over de gracht naar Wondelgem. Het "PAUWKEN" was een eeuwenoude herberg en gewezen hoeve die dwars over het begin van de huidige Dracenastraat stond tot op enkele

meters van de tegenwoordige tramrichels. Rechtover het "Pauwken" staat nu nog "IN DEN OUDEN MAN" meer dan 200 jaar oud. Links ervan werden 4 zeer bouwvallige huisjes afgebroken.

De Fuchsiastraat en de Begoniastraat (Lavendelstraat) begonnen aan de Nieuwe Kerkstraat en eindigden in het veld, waar nu de Ryhovelaan zich bevindt. De Ryhovelaan, de Ferrerlaan, de Mimosastraat, de Poperingestraat en al hun zijstraten bestonden nog niet of waren smalle veldwegels voor de landbouwers. De naam Ryhovelaan komt voor de eerste maal voor (in een officieel stuk) in 1910.

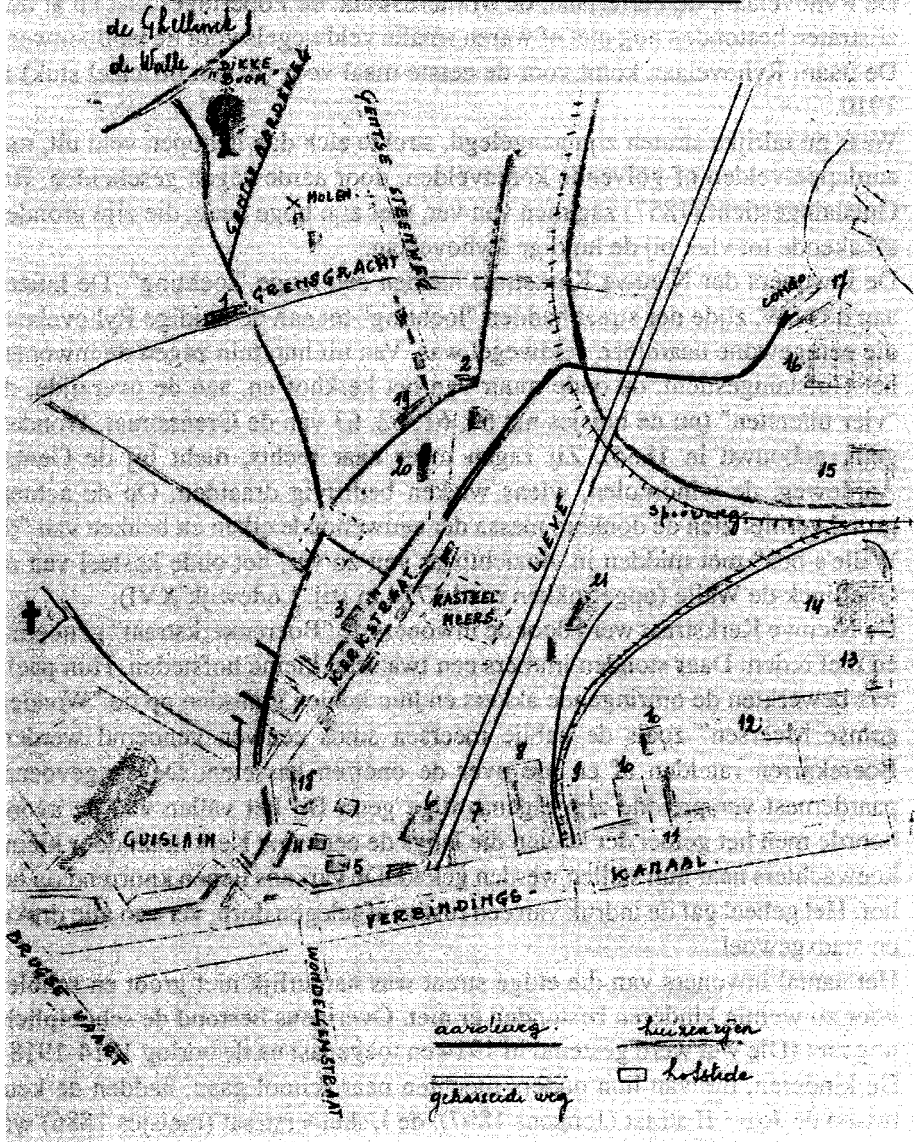
Waar nu talrijke straten zijn aangelegd, strekte zich dan het open veld uit, met aardappelvelden of golvende korenvelden, door aardewegen gescheiden. Het Guislaingesticht (1857) zag men van ver, met zijn hoge haag, die zijn gronden afbakende tot vlak bij de huidige Ryhovelaan.

De inwoners der Nieuwe Kerkstraat hadden een lange "lochting". De huizen aan de N.W. zijde der straat hadden "lochting" tot aan de huidige Ryhovelaan, die een gewone naamloze veldwegel was. Van uit hun tuin zagen de inwoners het Guislaingesticht, de oude muur van het kerkhof en, aan de overzijde, de "vier uitersten" (nu de huisjes nrs 60, 61, 62, 63 van de Grensstraat, Wondelgem, gebouwd in 1864). Zij zagen meer naar rechts, dicht bij de Gentse Aardeweg, de windmolen, wiens wieken bedrijvig draaiden. Op de achtergrond verhief zich de donkere massa der eeuwenoude eiken en beuken van "de Walle's bos" met midden in, onzichtbaar van zo ver, het oude kasteel van de Ghellinck de Walle (opgetrokken rond 1774 in stijl Lodewijk XVI).

De Nieuwe Kerkstraat werd door de inwoners de "Boerenkerkstraat" genoemd, en met reden. Daar stonden immers een twaalfstal kleine hofsteden. Hun pachters bewerkten de omringende akkers en hun koeien graasden op de "Wondelgemse Meersen" zoals de nabije meersen sinds eeuwen genoemd werden. Boerekarren ratelden af en toe over de oneffen kasseien. De aangevoerde paardemest verspreide zijn eigenaardige geur. Bij het vallen van de avond hoorde men het geloei der koeien die langs de eenzame Kerkstraat door kleine koewachters naar hun stallen werden geleid. De varkens liepen knorrend op het hof. Het geheel gaf de indruk van een rustig, afgelegen dorp, ver van alle drukte en stadsgewoel.

Het aantal inwoners van die enige straat was natuurlijk niet groot en scholen voor zo weinig kinderen bestonden er niet. Overigens bestond de schoolplicht nog niet (Die wet werd gestemd in 1914 en toegepast na de oorlog 1914-1918). De kinderen, die van hun ouders mochten naar school gaan, hadden de keus tussen de Jozef II straat (Jongens 1897), de IJskelderstraat (meisjes 1886) wat de stadsscholen betreft of de vrije scholen Vlotstraat (jongens) en Elyzeese Velden (meisjes). Niet alle kinderen echter waren zo gelukkig. Velen moesten reeds naar de fabriek of wachtten de koeien van de pachters der Nieuwe Kerkstraat.

ONZE WIJK ROND 1900

ONZE WIJK ROND 1900

1. De 4 uitersten.
  2. Het afgebroken "Pauwken"
  3. Hofstede "Van Doorselaere" nu : Garage De Luycker, Ryhovelaan.
  4. Firma Gallet.
  5. Firma Van Gheluwe.
  6. "Nouvelle Orléans".
  7. Vooruit. (kolenmagazijn, bakkerij, burelen.)
  8. La Ruche (suikerfabriek).
  9. Filature du Rabot.
  10. Fabriek Vercoutere. (Wissenhagestraat.)
  11. Beluik Vercoutere.
  12. Grasfabriek.
  13. Indienneseries Belges.
  14. Savannah. (nu Renson.)
  15. Mechelynck (suikerfabriek.) nu : Magasins Généraux.
  16. La Lieve (Wiedauwe).
  17. Beluik "Congo." nu : Limbastraat.
  18. "De Hovekens" lage huisjes Ryhovelaan nrs. 12...30.
  19. "De Oude Man."
  20. Huizenrij "De arme stouterik" nu : Anjelierstraat nrs. 41...51.
  21. Madou.
-

Die arme kleinen. Stel U voor : tot 1890 gingen kindertjes van de leeftijd van die van het 2e studiejaar reeds werken. Te 5 uur werden ze reeds gewekt. Halfslapend, soms schreiend, moesten zij de straat op, hangend aan de arm van vader of moeder. Hun klompen galmden door de straat en wekten hun kame-raadjes die het geluk hadden nog een paar uren te mogen slapen, vooraleer naar school te gaan. Tijdens de schafttijd aten ze hun weinige boterhammen met koude koffie. Na 11 of 12 uur werken keerden ze 's avonds naar huis terug, hun klompen slepend, bleek en afgemat. En dan 's winters, langs de spoorweg en voorbij de "kasteelmeers" (waar eertijds de burcht van Graaf Lodewijk van Male zich verhief), tot over hun klompjes in de sneeuw. Nauwelijks te huis gingen ze naar bed, om 's anderendaags te herbeginnen. Geen vrije zaterdagmiddag. 66 of 72 uren per week werken in de ongezonde fabrieken van die tijd, voor nog geen frank per dag. Zo gingen ze als ongeletterde mensen het leven in, slachtoffers van het gebrek aan menselijke wetgeving. (Uit een officieel verslag : "des enfants de 6 à 12 ans sont employés dans les usines... cela procure une grande économie et cela porte ces enfants à ignorer les charmes trompeurs de l'oisiveté" uit : Gand, sa vie et ses institutions, par Maurice Heins, Tome III, page 347.)

In 1867 drukte de Gemeenteraad van Gent de wens uit, dat de wet de kinderarbeid zou regelen. De wet op de regeling van de kinderarbeid werd in het Parlement gestemd in 1899. In 1900 was het lot der kinderen dus wat verbeterd. Op 12-jarige leeftijd mochten zij voor halve dagen werken en vanaf hun 13e jaar voor volle dagen. Maar, zoals we hierboven reeds zeiden, was het tot 1890 afschuwelijk. Zij verdienden 7 centiemen per uur (5,04 Fr. voor een week van 72 uren werken); een arbeider 0,20 Fr. per uur (14,40 Fr. per week); een spinster : 13 Fr. per week; een paswerker in het werkhuis van de fabriek : 0,35 Fr. per uur (25,20 Fr. per week).

Slechts zelden gingen de kinderen naar de middenstad. Zij hadden gebrek aan fatsoenlijke klederen. De meesten hadden in het geheel geen schoenen. Ook hadden de vaders, na een week van afmattende arbeid, weinig lust om met vrouw en kinderen zover naar de stad te gaan. Wel reed sinds 1899 de eerste elektrische tram, maar de arbeiders gebruikten dit vervoermiddel weinig : voor een familie van 4 personen kostte een ritje 0,40 Fr. som waarvoor een fabrieksarbeider 2 uren moest werken (Paardetrans reden in onze stad sinds 1874. Zij werden in 1899 vervangen door de "Electrische tramways" zoals deze toen genoemd werden.)

In hun vrije tijd gingen de kinderen tussen de akkers spelen, of in de grondvesten van het oude kasteel, in de kasteelmeers, in het nabije Lieveken of aan de grensgracht, nabij de "vier uitersten" waar zij hun vliegers oplieten. Zoals nu raaptten zij in de herfst beukenootjes aan de Walle's bos of speelden aan de voet van de eeuwenoude dikke boom (de meer dan 300 jaar oude linde. Dikwijls gingen zij tot aan de molen rechts van de Gentse Aardeweg en sloegen zijn draaiende wieken gade. Zij waagden zich wel eens tot aan de poort van de molen om de zware molenstenen te zien draaien (De molen was bekend als "de snuifmolen". Nevens de molen staat nog een laag gebouwtje, waar de snuif gemalen werd). Nu blijft slechts het onderste deel van de stenen molen over. Tot in 1918 werd er graan gemalen; in 1918 werd hij door granaten getroffen. Sindsdien ligt hij stil en is grotendeels afgebroken; in het lage molenaarshuisje kan men nog gekleurde afbeeldingen zien van de oude molen.

Zoals wij hoger reeds zeiden, strekte rechts van de Nieuwe Kerkstraat zich de "Kasteelmeers" uit. De mannen van de suikerfabriek "La Ruche" en de fabrieksarbeiders en arbeidsters van de Grasfabriek en van de "Gantoise" of de fabriek van Vercoutere, namen de kortste weg langs de ringspoorweg van het Rabot. Niet zelden gebeurde het, dat de vrouwen en de meisjes verschrikt bleven staan en begonnen te gillen bij het plotseling opduiken van reuzenratten, die dan verdwenen in de grondvesten van de oude burcht.

Om zich naar de stad te begeven, reden de landbouwers der "Boerenkerkstraat" en van Wondelgem met hun karren langs de Nieuwe Kerkstraat. Aan de vaart gekomen, sloegen ze links af naar de zeer smalle Wondelgembrug, een houten draaibrug, waarop twee karren elkaar moeilijk konden kruisen. Het Verbin-

dingskanaal had nog geen gemetselde kaaien. De brug bewoog niet mechanisch, maar moest door een brugdraaier geopend en gesloten worden. De schepen werden voortgetrokken door "scheepstrekkers". Hun singel vóór de borst, in voorover gebogen houding, kwamen ze moeizaam vooruit. Van waar kwamen ze reeds? Hoeveel uren lagen ze reeds in hun band, als moderne slaven? Vooraan nadert het schipperskind, jongen of meisje, ook reeds met de singel vóór de borst. Zó jong nog. Daar nadert nog een ander schip, getrokken door een paard, een "ketserspaard" geleid door een man, de "ketser" geheten. De huidige Dracenastraat, waar in 1950 het speelplein werd ingehuldigd, was slechts een aardeweg, evenals de Kouterstraat en de Moreckstraat tot aan de Vierweegse te Wondelgem. En de stoomtram naar Evergem en Bassevelde? Die reed slechts in 1911. De stoomtram naar Zomergem reed sinds enkele jaren vóór die naar Bassevelde. Zijn gewone baan was langs de Wondelgemstraat, de Wondelgembrug, de Nieuwe Vaart en de Palinghuizen.

Welke straten waren er bewoond behalve de Nieuwe Kerkstraat? Daarover licht het plan "Onze wijk in 1900" voldoende in. De huidige Nieuwe Vaart was gedeeltelijk bewoond. Rechtover de Wondelgembrug, aan onze zijde van het kanaal, woonde er o.a. een bloemist wiens huis werd afgebroken in 1909 om de Ryhovelaan te kunnen aanleggen. Verder stond een rij huizen naar de spoorbrug toe. Op het plan "Onze wijk rond 1900" komen de fabrieken voor, die toen reeds bestonden. Reeds bewoonde straten waren : de Lorkenstraat (toen : Lindestraat), de Haverstraat, de Guislainstraat (1899), de Gezondheidstraat. Er stonden ook huizen langsheen de Palinghuizen tot eventjes voorbij het kerkhof. Vage gronden lagen er tussen in. Rechtover de Hamerstraat lag een smalle houten draaibrug : de Hamerbrug (vernield in 1944). De huidige mooie Guislainbrug werd gelegd in 1952. Ook de Verbindingsbrug was in 1900 een smalle houten draaibrug, niet mechanisch bewogen.

Dat was het uitzicht van onze wijk rond 1900 : één lange straat met een 12 tal hofsteden, de Nieuwe Kerkstraat, verlengd door Anjelierstraat en Veronicastraat; twee korte zijstraten : Fuchsia- en Begoniastraat (Lavendelstraat); een groepje huizen aan het "Pauwken"; tussen de Nieuwe Kerkstraat en de voorhaven : de Wondelgemse Meersen, met de Limbastraat; naar de grensgracht toe : akkers met hun rogge-, haver- of aardappelvelden, de windmolen aan de Gentse Aardeweg, de "dikke boom", de Walle's bos; over de gracht : de "vier uitersten"; de Dracenastraat, de Kouterstraat en de Moreckstraat : één lange aardeweg. Onze wijk was in 3 eeuwen bijna ongewijzigd gebleven. Vergelijk maar met het fragment van het groot plan van Horenbault van 1619 met ons plannetje : "Onze wijk rond 1900".

Zoals we reeds hoger schreven was onze wijk als een afgezonderd dorp. 's Avonds was de Nieuwe Kerkstraat stil en verlaten. Een paar petroleumlantaarns verspreidden een zwak licht. Achter vooruitspringende huizen : inktzwarte vlekken. Zelden waagden de kleine kinderen zich buiten en na zonson-

dergang waren ook de grote mensen op hun hoede : zij grendelden de deuren af en verlieten zelden hun huis : de Boerenkerkstraat was berucht om haar onveiligheid, als de avond gevallen was.

Maar, zo zou het niet blijven duren. In 1907 had de Nationale Maatschappij van Belgische Buurtspoorwegen de wens uitgedrukt een nieuwe lijn aan te leggen naar Bassevelde, over Evergem. Langs de elleboog tussen Wondelgembrug, Nijverheidslaan (Nieuwe Vaart), Nieuwe Kerkstraat (Magnoliastraat), kon onmogelijk een spoorlijn aangelegd worden. Een nieuwe laan was noodzakelijk, rechtstreeks van de Wondelgembrug naar de Nieuwe Kerkstraat op de hoogte van de Roggestraat. De Gemeenteraad gaf zijn toestemming op 1.7.1907 en maakte een plan op met de noodzakelijke onteigeningen. Dit werd goedgekeurd door een Koninklijk Besluit van 13.1.1908.

Percelen grond werden onteigend, ook huizen (3 op de Nieuwe Vaart en 12 in de Nieuwe Kerkstraat) die in 1909 werden afgebroken. In 1910 werd de "Filature du Rabot" gebouwd. Dat was nog maar een begin. De grote stoot zou weldra volgen. De Gemeenteraad, in zitting van 2.10.1911 besloot tot verdere stratenaflijning van de wijk. Een nieuw plan werd opgemaakt met aanduiding, deze maal tot aan het Pauwken, van de Ryhovelaan, Van Beverenplein en een paar der huidige zijstraten (echter *niet* : Ferrerlaan, Jan Lampensstraat, Gambinusstraat, Poperingestraat, Hopstraat, Grensstraat, Mimosatraat). Tot dan toe was de Ryhovelaan een korte laan van de Wondelgembrug tot aan de Roggestraat.

Nu werden er uitgestrekte gronden onteigend (4 Fr. per m²). Akkers met hun gouden korenvelden moesten plaats maken voor straten en een plein : het Van Beverenplein, allemaal laag gelegen gronden die moesten opgehoogd worden. In vele van de nieuwe straten begon men huizen te bouwen. Helaas, de oorlog brak uit in Augustus 1914 en alle bouwwerken werden stopgezet, ook aan de nieuwe kerk der Maïsstraat, waarvan de eerste steen werd gelegd in 1914. De toren was slechts tot halve hoogte opgetrokken.

Na 1918 zou onze wijk een belangrijk stadskwartier worden. Geen spraak meer van "ons kerkhof" zoals de inwoners zich vroeger uitdrukten. De Nieuwe Kerkstraat, sinds eeuwen de hoofdstraat, werd verbrokkeld en een deel verviel tot de rang van een gewone zijstraat, de Maïsstraat. De korenvelden verdwenen de een na de andere, de hofsteden verloren hun akkers, kregen een andere bestemming of werden afgebroken. Verbeeld U het Van Beverenplein in die tijd. De talrijke wilgetronken werden er geveld. Het plein werd opgehoogd. In 1912 verrees er het eerste huis (het huidig nr. 11). In 1918 stonden er nog maar 8 huizen : de nummers 6, 7, 11, 12, 13 op het plein zelf en de nrs. 210, 212, 214 op de Ryhovelaan, rechtover het plein.

Het Van Beverenplein werd het centrum van onze wijk. Het Verbindingskanaal (1863) had verscheidene fabrieken aangetrokken (gemakkelijk en goedkoop vervoer der grondstoffen). Dit had tot gevolg dat het merendeel der hui-

zen, werkmanshuizen zijn. Burgershuisen zijn er zeldzaam op onze wijk. Burgers laten zich slechts zelden een huis bouwen midden een arbeiderswijk. In 1912 werd de Ferrerlaan afgelijnd tot aan de Gezondheidsstraat. De talrijke noodwoningen staan er sinds 1925. Slechts in 1925 werden de verdere onteigeningen gedaan om de laan door te trekken tot aan de Palinghuizen (Medo).

De "blok" gevormd door de Gambrinusstraat, de Hopstraat, een deel der Grensstraat, Radijsstraat en Poperingestraat, was reeds bewoond in 1923.

De *oude lieden* werden niet vergeten. Huisjes werden gebouwd voor hen in de Geraniumstraat. In 1925 de huizen nrs. 4 tot 16 en 1 tot 15; in 1939 de nrs. 19 tot 51 en in 1949 de nrs. 18 tot 50. Eindelijk in 1953, de 22 huisjes aan de hoek van de Maïsstraat en Anjelierstraat, achter de watertoren (Plataandries).

In 1934 waren reeds enkele huizen bewoond van het complex Cliviastraat, Narcisstraat, Mimosastraat. In 1951 en 1952 werden nog een tiental huizenblokken opgetrokken in de Grensstraat en Geraniumstraat, aan het W. uiteinde der Grensstraat.

Ook in de *Grensstraat* begonnen huizen te verrijzen. De "vier uitersten" zouden talrijke burens krijgen. Na de "blok" der Hopstraat (1923) werden de eerste huizen in de Grensstraat (Nr. 24) gebouwd en in 1924 (de nrs. 70 en 72) aan de Gentse zijde van de gracht. Einde juli 1930 begon men de school op te trekken op de akkers, waar een paar weken vroeger het koren voor de laatste maal werd geoogst. In 1938 werden buizen in de gracht gelegd en werd de straat gekasseid. Gedaan met de beruchte modderstraat. De Lisbloemstraat veranderde, in 25 jaar, van zandweg tot mooie straat. In 1930 stonden er slechts de noodwoningen. In 1938 werd het eerste stenen huis opgetrokken en werd de straat gekasseid. In 1950 verrees een ganse rij (van nr. 33 tot nr. 63) en in 1954 verdween het laatste perceel vage grond (nu de apotheek). De houten noodwoningen staan er nu, in juni 1955, nog.

In de lente van 1954, begon men de aanbouw van de watertoren, ongeveer op de plaats, waar de kerk van Wondelgem eertijds stond. Die toren wijzigt het beeld van de wijk opvallend (De toren was voltooid in de loop van 1955).

Onze wijk vertoont geen smalle straten, zoals de middenstad met haar talrijke stegen van 5 en zelfs 4 m. breed. De aanleg van zulke straten is in onze huidige tijd niet meer denkbaar. Denk aan het verkeer en de hygiëne.

Het Van Beverenplein en het speelplein Jan Yoens milderer, wel is waar in zeer geringe mate, het gebrek aan open plaatsen en "groen" binnen de bebouwde kom van Gent. Dat gebrek is een typisch kenmerk van Gent. Zelfs Brussel, de dichtst bebouwde agglomeratie, heeft meer open ruimten, die zonschijn en luchtverversing toelaten (zie : Dumont).

Geen beluiken (cités) mogen nog opgetrokken worden. Op onze wijk zijn er nog 4 : Palinghuizen (2), Wissenhagestraat, Limbastraat. Beluiken, waarvan de meeste huizen krotwoningen zijn, moeten verdwijnen. Bedenk eens : in 1900 bestonden er te Gent 600 (zeshonderd) beluiken met 7.500 woningen. Vele

werden afgebroken, maar in 1948 bleven er nog 423 (vierhonderd driëntwintig) over met 5.782 woningen. In 1951 bedroeg het aantal krotwoningen in onze stad nog 10 % (Zie Dumont).

Ons stadskwartier is nog voor uitbreiding vatbaar. Tussen de Ryhovelaan en de Dracenastraat enerzijds, de Voorhaven en de Wiedauwkaai anderzijds, liggen nog uitgestrekte meersen, die men stilaan ophooft. Zo zal de tijd eens komen, dat de Limbastraat met de Dracenastraat of de Maïsstraat zal verbonden worden.

Daar waar in de 13e eeuw talrijke schepen naar Damme of naar Gent voeren langs de Lieve, zullen straten en pleinen verrijzen, die zullen toelaten, dat men zal kunnen overgaan tot het slopen van een groot aantal der talrijke krotwoningen, die onze stad nu, in 1955, nog ontsieren.

Mei 1955

Raymond DE MEYER

('t vervolgt)

JAN EEBINS (± 1345-1412), METSELAAR, BEELDHOUE- WER, ARCHITECT EN LANDMETER

Jan Eebins is zeker geen welbekende naam en de vermelding metselaar, beeldhouwer, architect en landmeter zal zonder twijfel enige verbazing wekken, omdat thans deze beroepen nog weinig of niets meer met elkaar te maken hebben.

In de middeleeuwen stonden deze ambachten duidelijk met elkaar in verband. De beeldhouwkunst werd in die periode opgesplitst in twee grote groepen, met enerzijds de houtsnijders en anderzijds de steenhouwers. De eerste groep is gegroeid uit de houtbewerkersegildes maar vroegtijdig werden ze - met de schilders, de glasschilders, de goudslagers en de miniaturisten - ondergebracht in het St.-Lukasgild. De tweede groep werd geboren uit de steenkappersactiviteiten, waarvan het kappen van stenen voor gebouwen aan de oorsprong lag. De fijne pinakels, de sluitstenen, de kapitelen, het raamwerk gemaakt door deze beeldhouwers bleven nauw verbonden aan het evolutieproces van een bouwwerk, waardoor zij (niettegenstaande de vervaardiging van levensgrote beelden) deel bleven uitmaken van het gild der Vier Gekroonden. De besten onder hen maakten niet alleen ontwerpen voor versieringswerk, maar ontwierpen zelfs hele gebouwen, die (meestal) empirisch opgetrokken werden. Deze metselaars-beeldhouwers waren dus ook architect. Het was dan ook verstaanbaar dat de schepenen (die ook optraden als rechters) deze meesters aanstelden als

experten bij een geschil over een huis en/of een grondeigendom (1). Zij moesten dan ook vaak uitmaken wie de eigenaar was van een dakgoot of een scheidingsmuur, waardoor hen in de eerste plaats gevraagd werd om de grenzen van deze onroerende goederen vast te leggen. Deze stedelijke "erfscheiders" waren dus ook landmeters (2).

Een mooi voorbeeld van zo'n metselaar-beeldhouwer-architect-landmeter was Jan Eebins.

Over zijn geboorteplaats en -jaar hebben we (zoals traditioneel voor die periode) geen informatie. We mogen aanvaarden dat hij lid was van een Gentse familie. In Gent wordt de naam Eebins, Ebbins of Heebins reeds in het midden van de 14de eeuw vermeld (3). Reeds in 1364 treffen we een Jan Eebins aan die de banken in de schepenkamer van de Keure en waar de schepenen op zaten, overtrok met stof (4).

Onze meester-metselaar Jan Eebins laat Roger Van Driessche (5) het levenslicht zien omstreeks 1360. Persoonlijk zouden we deze geboortedatum een decennium vroeger willen plaatsen, daar Jan Eebins reeds werkzaam was in 1370.

De leerperiode

Bij wie Jan Eebins in leer ging is niet geweten, doch men mag aanvaarden dat hij zijn opleiding genoot bij een Gents meester, die omstreeks het midden van de 14de eeuw werkzaam was. In die periode kreeg Jan I de Meyere te Gent tussen 1351 en 1382 tal van opdrachten, doch ook enkele andere namen zijn tot ons gekomen, zoals Lieven van Ghend zarchauwere, 1354; Jan van der Crusen, steenhouwere, overleden in 1356-7; Gillis van der Crusen, steenhauwere, 1355; Jan van der Hecken, zarchauwere, 1369; Jan Baudin, steenhauwere, 1375; Jan de Tolnere, beeldenmakere, beeldescrivere, 1358; Jan van Vinderhoute, beeldestnidere, 1377; Jacop Bette, beeldestnidere, beeldmakere, 1377; Bloc Pauwelsone, beeldmakere, 1398; Jan Bloc, beeldestnidere, 1399... (6). De Vlaamse beeldhouwers werden in het buitenland zeer geëerd. In twee testamenten van 1350 en 1365 te Lubeck wordt vermeld "lapis bonus in Flandria factus", "et poni facient super meum sepulcrum unum flamingicum auricalcium figurationibus bene factum lapidem funeralem". Men brengt deze documenten meestal in verband met de zgn. Brugse school, waar men tot nog toe in de 14de eeuw geen documenten heeft terug gevonden van dit productiecentrum, of met Doornik, waar we willen opmerken dat in een document van 15 september 1365 geschreven staat "et cognurent avoir receu de Jehan de Preys pour et au nom de Jacques Loisir demorant à Gand, trois lames de lation pour faire et composer une lame pour servir et estre mise dessus le corps de la femme dudit Loysir, à présent deffunte" (6). Uit de talrijke documenten weten we dat de uitvoer van Gentse steensculpturen enorm omvangrijk moet geweest zijn (6a), waardoor nog steeds talrijke grafmonumenten buiten het Gentse uit

die periode aan de school der Artevelden wordt toegekend (6b). Het was dan ook begrijpelijk dat de Gentse kunst - gekoppeld aan de opbloei van een stad die na Parijs de grootste ten noorden van de Alpen was - een belangrijke rol gespeeld heeft. We zien dit dan ook manifesteren in de steenhouwerskunst met een Gents sculpteur, Nikolaas de Hane, die in zijn tijd beschouwd werd als een der belangrijkste beeldhouwers ten noorden van de Alpen. We vinden hem dan ook vermeld op 28 augustus 1386 te Dijon, waar hij werkzaam was aan het hertoglijk hof. Voordien had hij reeds zijn sporen verdiend, tijdens zijn werkzaamheden voor de hertog in Vlaanderen. Hij was ook een van de weinige kunstenaars die voor zijn reiskosten vergoed werd. Hij vervoegde zich bij zijn stadsgenoten (familie?) Lieven en Mant de Hane die reeds op 16 april 1385 bedrijvig waren in het hertoglijk atelier te Dijon. Claes de Hane ontving het hoogste loon van alle beeldhouwers, die aldaar werkzaam waren, waardoor hij hoger gewaardeerd werd dan de thans wereldberoemde Claus Sluter met wie hij o.a. samen werkte (6c). Het is opvallend dat er in de Gentse 14de eeuwse plastieken een duidelijke Sluteriaanse invloed te bemerken valt (6). Volgens Duverger (o.c.) werd Sluter gevormd te Brussel, maar waren er in deze Zenne-stad ook geen Gentse sculpteurs aan het werk (6d), waardoor deze invloed mogelijks te verklaren is door het contact met de Brusselse meesters? Troescher (o.c.) en Roggen (o.c.) veronderstellen een mogelijke samenwerking tussen de Hane en de bekende miniaturist-beeldhouwer Andre Beauneveau van Valenciennes in de grafkapel van Lodewijk van Male te Kortrijk, waar ook de Gentse hofschilder Jan van der Asselt werkzaam was. Duverger (o.c.) ziet wel een gelijkenis tussen de H. Katharina ($\pm$ 1380) in de O.-L.-Vrouwkerk te Kortrijk, die men ten rechte of ten onrechte toeschrijft aan Beauneveau, en haar pendant van Sluter te Champmol, denkt eerder aan een grotere mogelijkheid dat de Hane de meester van Valenciennes aan het werk zag in de Arteveldestad (6e). We mogen dus stellen dat Jan Eebins zijn opleiding heeft genoten in een stad waar toen de beeldhouwkunst op een uitzonderlijk hoog niveau stond.

Jan Eebins, een man van zijn tijd!

Uit de documenten weten we dat hij reeds voor 1400 gehuwd was met een vrouw genaamd Margaretha (7). Dat hij tal van belangrijke opdrachten gekregen heeft, blijkt uit het feit dat hij samen met de metselaar Harent de Brune twee kalkovens pacht aan het karthuizerklooster van Rooigem (dat gelegen was tussen de Kaarderijstraat en de Rooigemlaan (7a)). Zij betaalden daarvoor de pachtsom van 3 lb.gr. per jaar.

Deze kalkovens bevonden zich op een meers te Ekkergem gelegen tussen de straat en de wal. Een stukje meers liep verder over de Leie. We mogen dus aanvaarden dat deze kalkovens zich bevonden nabij de huidige Nieuwe Wandeling. Naast stenen moest een metselaar ook instaan voor kalk en zavel. Het was zeer belangrijk dat de aanvoer van metselspecie vlotte bij grote bouwwer-

ken. Op 8 augustus 1407 maakten zij op hun beurt deze 2 kalkovens aan de metselaars Jan van Dendermonde, de bekende Wouter Martins en Pieter Rebbens voor 11 jaar tegen 3 lb. gro. pacht per jaar over (8). Samen met Wouter Martins pachtte Jan Heebins op 11 november 1409 de meers 's Bruwersham in Zevergem te zuiden van Gent van Gheerem Borluut (de vader van Isabella) tegen 18 d.gro. per roede per jaar om er een baksteenoven uit te delven. In dit contract worden de uitgraafomstandigheden nauwkeurig vastgelegd opdat de meers een goed hooiland zou blijven (9). Na het gebruik van de baksteenoven moesten ze het terrein opnieuw effenen. Het waren enkel de kapitaalkrachtigste metselaars-steenhouwers (die meestal ook de functie van erfscheider uitoefenden), die een terrein huurden om een eigen steenoven uit te baten. De huurprijs werd berekend volgens het aantal gereproduceerde stenen of tegels. Jan Eebins was een der laatsten die munt haalde uit het bezit van beide ovens, daar in 1417 bepaald werd dat de voordelen beperkt werden in de opbrengst van een kalkoven door het feit dat men geen voordeel meer mocht halen uit een baksteenoven of tegelproductie (9a). De metselaars moesten niet alleen instaan voor de bouwmaterialen maar ook voor de bijhorigheden; zo koopt Jan Eebins van Jan de Meyere, zoon van Heinric op 10 december 1408 een tent (10). Jan Eebins en Wouter Martins (de (mede)architect van het Groot Vleeshuis, de St.-Joriskapel in de St.-Niklaaskerk en de Dendermondsepoort (11)) konden vlot met elkaar opschieten. Samen stelden zij zich op 19 oktober 1409 borg voor de schrijnwerker Jan Seghers, die voor 14 lb. 10 s.gr. een huis aan de Leie van de schipper Jan Vink kocht (12). Een goede verstandhouding tussen de metsers was wel nodig, daar ze niet alleen genoodzaakt waren om samen te werken aan grote projecten, maar een plaatsvervanger moesten aanstellen in bepaalde omstandigheden (13).

De schouw in de Collatiezolder van het Gentse stadhuis

In 1370-1371 leverde Jan Eebins negen geprofileerde stenen voor de wangen van de haard en twee kraagstenen of consoles voor dezelfde schoorsteen in de Collatiezolder van het Gentse stadhuis. (14).

Op de huidige Collatiezolder of Arsenaalzaal treffen we twee schoorstenen aan. Deze langs de noordzijde is een 19de eeuwse kopie van haar zuidelijke pendant. Onderaan bemerken we twee consoles met een zuil waarvan deze links een leeuw die het wapen van Gent vasthoudt en rechts de Maagd van Gent en de leeuw. De haardwangen zijn versierd met klimmende leeuwen (15). De originele sculpturen werden in 1482 gebeeldhouwd door Joos sHotters (of Den Ottere). Voor hun tijd zijn ze zeer ouderwets; de gedrongen houding, het brede gelaat met een naturalistisch modelé, de brede plooienva, de golvende haartooi eindigend in twee gekrulde haarlokken en vooral het lineaire concept sluiten nog direkt aan bij het werk van Jacob de Baerze (1390-1398). Hoe Eebins' beeldhouwwerk aan de schouw er heeft uitgezien weet men niet meer,

doch we willen opmerken dat in die periode Jan van Valenciennes gelijkaardig werk vervaardigde voor het Brugse stadhuis.

In 1393-1394 was Jan Eebins terug werkzaam voor het thans verdwenen stadhuis. Vier dagen werkte hij er op de steiger van de kraan aan de consoles, trappen, tegels, enz. van de schepenhuisen van de keure en gheedele (16).

De werkzaamheden in de St.-Pietersabdij te Gent

In de tweede helft van de 14de eeuw werd de St.-Pietersabdij verschillende malen geteisterd door branden. De laatste van 1378 legde bijna de volledige abdij in as. Na herhaaldelijke onderbrekingen kwam de herbouw pas in 1395 goed van start. Het is in deze kontekst dat we Jan Eebins (17) vanaf 1397 aantreffen in de documenten van deze Gentse abdij. Belangrijk zijn de werkzaamheden die vermeld worden in het kontrakt van 11 mei 1398. Hierbij wordt Eebins als een belangrijk en hoog aanziene meester beschouwd. Hij verbindt er zich toe om een gewelf te bouwen in het (18) lavatorium van de abdij. De stenen werden onder zijn toezicht geleverd door Jan van der Stichelen en Jan Hanneman (19). Hij stoffeerde heel het lavatorium met halfverheven beeldhouwwerk. Biezonder is wel dat hij hier werkte naar eigen ontwerp. Spijtig genoeg kunnen we dit lavatorium niet vereenzelvigen met het lavatorium dat we nu nog bemerken aan de zuidelijke kruisgang (20), dat enkel gebruikt werd om de handen te wassen. Datgene dat opgesmukt werd door Jan Eebins met hulp van Jan van der Stichelen en Jan Hanneman moet een belangrijke gotische constructie geweest zijn, daar te meer de werkzaamheden duurden tot 1407. Van Driessche meent dat het hier gaat om een losstaand gotisch gebouw, dat in de 18de eeuw gesloopt werd bij het bouwen van de nieuwe prelatuur en het koetshuis (20). Trouw aan de Christelijke iconografie, waarbij water een zuiverende symboliek heeft, is het begrijpelijk dat dit gebouw rijkelijk gestoffeerd werd. In dezelfde kontekst moeten we ook de Mozesput van Claus Sluter te Dijon benaderen, die omstreeks dezelfde periode gebouwd werd.

De hoge waardering en de voornaamheid van deze meester wordt duidelijk ondersteund door zijn samenwerking met de Dendermondse beeldsnijder Jacob de Baerze, die de retabels maakte voor Filips de Stoute en voorzien werden van beschilderde luiken van Melchior Broederlam (Dijon, Musée des Beaux-Arts). Deze wereldberoemde sculpteur sneed ook voor de Gentse Bijlokeabdij een retabel (21), dat spijtig genoeg verloren is geraakt.

Op 9 maart 1399 kreeg Jan Eebins de opdracht om onder de boog van het koor van de St.-Pietersabdijkerk een opengewerkte gevel met arcaden, ramen en nissen aan te brengen. Belangrijk is het feit dat hij alles volgens eigen ontwerp uitvoerde in lediaanse zandsteen. Spijtig genoeg bemerken we deze gevel niet op het schilderij in de Bijlokeabdij, die sommige auteurs vereenzelvigen met het binnenzicht van de verdwenen St.-Pietersabdijkerk (20). Reeds op St.-Jansdag volgend jaar moest deze gevel voltooid zijn. Hoewel we achteraf nog

betalingen aantreffen voor dit werk, mag men (22) toch aanvaarden dat het in 1400 voltooid werd, daar Jacob de Stoevere in dat jaar het gewelf onder de vieringstoren beschilderde. Aangepast aan de gevel van Eebins moest Jacob de Baerze het koorgestoelte ontwerpen en snijden. Eebins zal zich zeker gevleid gevoeld hebben.

Toen men in 1403-1404 de vleesrefter oostwaarts uitbreidde deed men (23) opnieuw een beroep op Eebins. En nadat de St.-Kathelijnekapel van deze kerk gerestaureerd was gaf men hem in 1408 de opdracht om een halfverheven beeldhouwwerk te maken voor het tabernakel (24).

Spijtig genoeg is er niets van deze opdrachten tot ons gekomen, doch geven ze een goed beeld van de bouwevolutie van de Gentse St.-Pietersabdij zoals wij ze nu kennen.

Veranderingswerken aan gebouwen in het Gentse

Opvallend is het grote aantal belangrijke opdrachten voor veranderingswerken en vernieuwingen die Jan Eebins binnen een vrij korte periode gekregen heeft. Zijn faam beperkte zich zeker niet enkel tot de Arteveldestad, dit bewijst een akte van 16 november 1402 (25). Hierin wordt gesteld dat indien er aan de bouw van de kerk te Dikkelvenne (hoofdtoren, zijkapel en zuidgevel) "eenich ghescil" zou optreden, "dit soude staen ter ordenancen van Meester Janne Eebins, ende diere hem ghelieven soude toe te nemene."

Een belangrijke opdracht kreeg hij op 17 juli 1405 van de kerkfabriek van de St.-Janskerk (thans : St.-Baafskathedraal) om een venster in ledesteen te vervaardigen voor de bovenlichten van het koor naar het voorbeeld van de aanpaalende vensters (26). Het gaat hier meer dan waarschijnlijk om één van de drie vensters aan de apsis van het koor. Dit achterste deel van de kerk werd voltooid in het begin van de 15de eeuw (27). Deze drie gelijkaardige spitsbogige vensters hebben bovenaan een gelobt rozet, dat gedragen wordt door 2 vierpassen, die rusten op 4 smalle vlakken met andere lobbige spitsbogen aan het bovenste uiteinden.

Een andere belangrijke opdracht dateert van 1405-6, toen Jan Eebins ingrijpende veranderingen deed in de abdij van Drongen in opdracht van abt Jan VI Colinsaens. Eerst en vooral moest hij een kruisgewelf maken steunende op pilaren, waarvan de ribben goudkleurig moesten zijn. Het slot moest voorzien zijn met de voorstelling van St.-Gerolf - een lokale heilige - samen met twee of drie geknielde monniken. Zoals het kruisgewelf moest ook de wenteltrap in de toren van "twee voete ende eenen alven wijt sijnde" uitgevoerd worden in ledesteen. Naar voorbeeld van het ontwerp moest hij ook twee deuren leveren, o.m. aan het grote koor waarvoor hij dan ook een muur voorzien van drie treden metste. Verder maakt men melding van wit en blauw plaveisel. Eebins stond in voor de wenteltrap, de treden, de sloten en orduin (28), terwijl het klooster zavel, ijzer, lood en witte stenen leverde. Het werk moest niet alleen degelijk,

maar ook "lovelic" zijn. Als pand voor deze ondernemingen stelde Eebins zijn bezittingen binnen en buiten de stad. Daar er hier geen sprake is van een borg mogen we aanvaarden dat hij een zeer vermogend man was. Bij enig geschil mochten beide partijen twee keurders aanstellen om dit bij te leggen. Zoals later ook de kunstenaar Raphaël van Coxie te beurt viel, mocht hij niet alleen inwonen, maar stond de abdij ook in voor voedsel (29). De monniken moesten zeer tevreden geweest zijn daar Jan Eebins verder nogmaals een kruisribben gewelf moest plaatsen in het pand voor de pilaren van de toren. Het gebeeldhouwd sluitstuk had deze maal als voorstelling "De H. Barbara met de geknielde prelaat van de premonstratenzerabdij". Langs de zuidzijde naar het koor toe plaatste Eebins "eene steenine veinstre met mameelen te glazene ende de west zijde te gheerncuere (? gheenrecuerent ?), waert". Opnieuw leverde de abdij zavel, ijzer, lood en witte stenen en daarnaast moest Eebins instaan voor het overige materiaal (30).

Op 27 september 1407 werd deze opdracht in de abdij uitgebreid met het vervaardigen van twee kruisgewelven met pilaren en sloten, die als voorstelling droegen St.-Augustijn, St.-Antonius en twee prelaten. Verder moest hij instaan voor de muren tussen de pilaren en een pilaar aan het terras. Zowel de bogen in de kerk als de wenteltrap moest hersteld worden. Terug is er sprake van glas en lood alsook van blauw en wit plaveisel. Hij krijgt daarvoor de som van 44 lb.gro. en mocht blijven inwonen in de abdij, die tevens instond voor het voedsel. Op 28 januari 1409 (n;s; 10) was Jan Eebins volledig betaald voor deze opdracht (30a).

Op 13 augustus 1410 begon Jan Eebins samen met Gillis van Damme, metselaar (31) aan de zeer uitgebreide herstellingen van de Gentse St.-Lievenspoort. Deze werkzaamheden zijn te zien binnen de toenemende 13de eeuwse stadsexpansie en waarbij men in de 14de eeuw om veiligheidsredenen begonnen was aan de nieuwe stadsomwalling. Samen stonden onze meesters niet alleen in voor het metselaarswerk o.a. aan de ophaalbrug, waarvoor ze ook het mechanisme leverde, de schietgaten, de bogen en een nis voor het beeld van de H. Livinus, maar moesten ook ingrijpende verbouwingen doen aan de toren. De meesters "sullen sij maken berdren daer naer dat men de steene houwen sal", m.a.w. zij ontwierpen ook de modellen of uittekeningen van de mallen om na kapping van de ruwe vormgeving van de stenen te kunnen overgaan tot het uitbeitelen van de details en afwerking. Hiervoor was wel een grondige en praktische kennis van het bouwvak vereist. De werkzaamheden aan de poort werden niet in regio uitgevoerd, waarbij alle uitgaven afzonderlijk geboekt werden (steen, kalk, loonlast, enz.), maar als een uitbesteding in privé last daar zij een globale som van 46 lb gr ontvingen (32).

Alhoewel deze poort niet tot ons gekomen is, hebben we er door de tal van afbeeldingen een goed beeld van (33). In onbruik geraakt in 1860 werden de laatste restanten van de St.-Lievenspoort afgebroken in 1882.

Het Kruis ten Schreiboorn

Naast de versieringen aan de binnen en buitenarchitectuur van de hoger vermelde gebouwen is tevens een zelfstandig beeldhouwwerk bekend van Jan Eebins.

Dit is tot ons gekomen dankzij de ontwerptekening en de beschrijving in het opdrachtdocument (34). Dit kruis uitgevoerd in ledesteen en met lood gevulde ijzeren spillen werd besteld door het St.-Jacobsgasthuis te Gent. Het kruis staat op een hoge sokkel met in het midden St.-Jacob de Meerdere onder een gotisch baldakijn, dat vanuit twee pinakels verbonden is met de sokkel voor halfzuiltjes. De heilige is te herkennen aan zijn attributen : hoed, pij, staf en een zak met schelpmotief. Langs beide zijden wordt hij aanbeden door geknielde pelgrims. Aan de uiteinden van het kruis bemerken we tevens vier St.-Jacobsschelpen. Dat bij de uitvoering zowel steen als ijzer gebruikt werd, lijkt totaal niet abnormaal. Zoals we reeds vermeldden was de smid nauw betrokken bij de bouwverf, o.a. voor sloten, nagels, verankeringen, enz. De ijzeren spil voor de inwendige versteviging van het kruis treffen we trouwens ook aan bij kleinere constructies, o.m. in de schoorstenen.

Frans De Potter (35) situeert de plaats van dit kruis buiten de Petercellepoort en tussen het uiteinde van de Schreiberg en de Molenberg. M. Gysseling (36) identificeert deze plaats met het huidige Parkplein, dichtbij de tunnel van de Kortrijkse steenweg en M. Daem wil nog preciezer zijn en meent dat het Kruis stond op de hoek van de Kortrijkse steenweg en Parklaan-Clauslaan-Hofbouwlaan (37). Deze laatste auteur brengt de plaatsing van dit Kruis in verband met datgene wat een pelgrim in 1327 schonk aan het Gentse St.-Jacobsgodshuis en waarvoor later 10 mirakelen gebeurden (37). Het Kruis, vervaardigd door Eebins, bemerken we dan ook op het bekende "Gezicht op Gent" van 1534 (Gent, Bijlokemuseum) aan de kruising van de weg naar Kortrijk en de wegen die naar de Petercelle- en de Heuvelpoort leiden. We treffen het niet meer aan op de kaarten van het einde van 16de eeuw-begin 17de eeuw, waardoor we mogen veronderstellen dat het Kruis vernield werd tijdens de Beeldenstorm.

Officiële functies

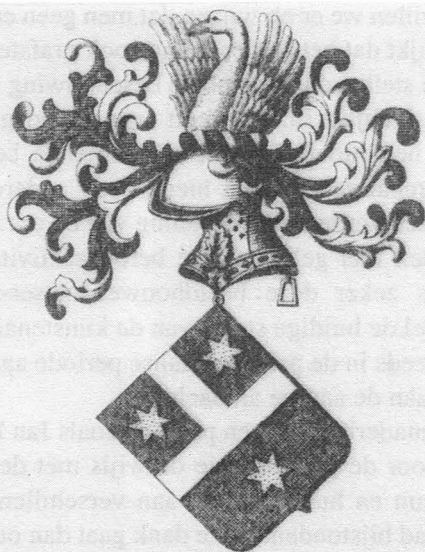
Victor Van Der Haeghen (o.c.) vermeldt dat Jan Eebins vanaf 1402 tot aan zijn dood in 1411 "géomètre-arpenteur juré" van de stad Gent was. De documenten die wij terug vonden laten ons toe te stellen dat hij reeds vanaf november 1400 het ambt van "herfsceder" van de stad Gent uitoefende. De laatste vermelding die wij achterhaalden, waarin hij vernoemd wordt in deze functie, dateert van augustus 1407. Vanaf 1400 tot 1407 oefende hij dit ambt samen uit met Gillis de Suttere (38). Hoewel het Middelnederlands Woordenboek het woord erfscieder omschrijft als een persoon die belast is met de afpaling van erven (39), werd hij ook nog belast met andere taken, die we kunnen vatten in 5 grote facetten. Naast uiteraard het bepalen van eigendomsafbakening (40) duidde

de erfscheider ook de eigenaar van een scheidingsmuur aan (41) of van een afvoer en/of dakgoot (42). Zij bepalen ook wie er mocht gebruik maken van gemeenschappelijke (zoals een toilet (43)) of private onroerende goederen. Meestal gaat het hier om gebruik van privaatwegen en de betaling voor dit gebruik (44). De voornaamste taak was echter, na de uitspraak van de schepe- nen en door het toedoen van schuldeisers, het in beslag nemen en schatten van onroerende goederen (45). In 1407 werd hij in deze functie opgevolgd door Jan Goethals (46). Inmiddels oefende hij in 1407-1408 het ambt uit van deken van de metselaars-gilde (47) wat er opwijst dat hij hoog gewaardeerd werd. Ook in deze functie werd hij opgevolgd door Jan Goethals. In 1410-1411 was hij toezichter van de stedewerken.

Het atelier van Jan Eebins

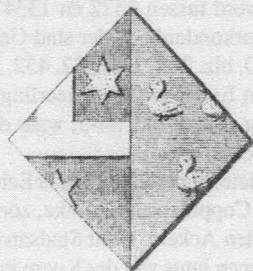
Van der Haeghen (o.c.) vermeldt dat Jan Eebins stierf in 1411. Deze datum lijkt ons aanvaardbaar, daar zijn weduwe op 30 juli 1412 een achterstallig loon ontving (48).

Het atelier van Jan Eebins werd verder gezet door zijn zonen Arent en Willem en zijn kleinkinderen Jan en Jacob; zij waren allen meesters in het steenhou- wergild. Als belangrijkste prestatie vermelden we voor Arent de 54 stukken hardsteen, geleverd door de steenhouwer Jan Huggebout, die bestemd waren voor de acht pijlers van de twee nieuwe schouwen in de keuken van het Gentse Prinsenhof in 1429. Deze werkzaamheden zullen wellicht in verband te bren- gen zijn met de brand die kort daarvoor het hof teisterde, maar moeten eigenlijk ook gezien worden binnen de kontekst van de versieringen in het kasteel voor de onderhandelingen tussen Engeland, Frankrijk en Bourgondië (48a). Een gelijkaardige opdracht werd in 1445-1446 gegeven aan Lieven Eebins, de in 1443 gezworene van het ambacht der Vier Gekroonden, die de Brabantse steen, geleverd door Juerin Drabbe "marchant de pierres de Bruxelles", op maat moest kappen voor de werkzaamheden in het Hof ten Walle. De hoge waarde- ring van deze familie blijkt nogmaals uit het feit dat de dochter van Jan Eebins, Elisabeth, huwde met Jan van de Kethulle, raadsheer van Filips de Goede en voorvader van de beruchte Frans van Ryhove. Het was Jan van de Kethulle die het Ryhovesteen in de Onderstraat te Gent wist aan te werven van Barbera van der Clite (49), die mogelijks familie was van de uitmuntende Gentse schilder Lieven van der Clite of van de adellijke familie van der Clyte de Commynes (50). Jan van de Kethulle stierf in 1432 en werd begraven in de (inmiddels afgebroken) kerk van de Dominikanen aan de Onderbergen te Gent. Zijn weduwe werd er in 1471 bijgezet. Nabij het hoogaltaar lag hun zerk van blauwe hardsteen, waarop twee uitgestrekte figuren waren afgebeeld. Aan de voeten van de man lagen twee leeuwen, symbool van moed. Het graf-schrift is bewaard gebleven (51). Volgens van der Haeghen (o.c.) mogen we deze grafsteen beschouwen als een werk uit het atelier van Eebins. Deze stelling is tamelijk

Hier licht Meester Jan Vander Aethulle,
 in sijn levens raedt mijns gheduchts Heeren
 van Bourgoingne, van Brabant ende van Vlaenderē;
 ende bewaerder van syne chaertre ende andre briefven
 aengaende den gratschappe van Vlaenderē;
 die starf in 't jaer m. cccc. ende xxxij,
 den xxvij^e dach van ougste (*).
 Bidt over de ziele.

Hier licht begraven jonvr. Eysbette Hebbins (**),
 meester Dans wijf was,
 die starf in 't jaer m. cccc. ende lxxj,
 den xiiii^e dach van maerte (**).

(*) Volgens anderen, de 24 ougste 1455.

(**) Volgens anderen, Ebbins.

(***) Volgens anderen, de 17 november.

Overgenomen uit : P. Blommaert... (noot 51).

aanvaardbaar, doch willen we er op wijzen dat men geen enkel opdrachtdocument kent, waaruit blijkt dat het atelier Eebins ook grafstenen vervaardigde. Als besluit mogen we stellen dat de globale beschouwing van een figuur zoals Jan Eebins ons een duidelijker inzicht geeft over de tijdsgeest van de hooggotiek. De stelling dat het uitoefenen van verschillende beroepen een typisch kenmerk is voor de renaissance moet hier in een andere kontekst geplaatst worden en is in feite een verdere ontwikkeling van de oprichting van de eerste groepering van mensen met gelijkaardige beroepsactiviteiten. Een duidelijk voorbeeld hiervan is zeker deze beeldhouwer-metser-architect-landmeter-deurwaarder. Alhoewel de huidige status van de kunstenaar pas vorm krijgt in de 16de eeuw, werd reeds in de pre-eyckiaanse periode aan dit vak een hogere waarde gegeven dan aan de andere ambachten.

Persoonlijk was de benadering van een persoon zoals Jan Eebins enorm verrijkend, alhoewel we door de polyvalentie dikwijls met de handen in het haar zaten en dan ook steun en hulp vroegen aan verschillende mensen, die ons steeds met raad en daad bijstonden. Onze dank gaat dan ook in de eerste plaats naar hen uit en in het bijzonder naar Lic. Marc Ryckaert, Dr. Roger Van Driessche, dhr. Hugo Collumbien en het personeel van de Rijks-Universiteit Gent en het Stadsarchief Gent.

Rudy VAN ELSLANDE

Leraar aan de Koninklijke Academie voor
Schone Kunsten van Dendermonde

NOTEN

1. Naast beeldhouwers of metsers werden ook mensen aangesteld, die nauw betrokken waren bij de werkzaamheden aan een bouwverf. Ook timmerlieden werden aangesteld als stedelijke landmeters; in die periode werden immers meer huizen opgetrokken in hout, dan in steen. De timmerman Jan Broucard werd tussen 1322 en 1334 aangesteld door de stad Gent als erfscieder; cfr. J. Vuylsteke, Oorkondenboek der stad Gend. Gentsche Stads- en Baljuwrekeningen 1280-1336, Gent 1900, blz. 249, 321, 352, 452, 530, 588, 647, 702, 793, 829, 888.
2. Cfr. R. van Elslande, V De van Eycks te Gent : leerlingen en medewerkers (2e deel) in : Ghendtsche Tydinghen, 14de jg., 1985, blz. 34-5; waar de metser, beeldhouwer, architect-landmeter Olivier Portier besproken wordt.
3. Op 14 oktober 1360 was Margriete, dochter van Gillis Eebins 14 s. 3 lb.gr.torn. schuldig aan Pieter vander Eeke, voogd van Coppins vander Eeke, zoon van Lauwereins, aan Jacob den Dobbeleere en aan Justaes vanden Ackere, Gent Stadsarchief, Jaarregister 1360-1361, f°7.
4. De cost van den werke an scepenen huus van der Kuere in de selve weke (14-20 nov. 1363). Van Kaneveetse, wiede ende maecgelt, daer de maeltreetse af ghemaect waren in scepenen kamere van der Kuere, daer sij up sitten 13 lb. 4 s. 5 d.
It. Jan Heebin, 13 s. 4 d. It. 8 nagle, tstic 2 miten; it. 50 nagle, 1 gro.; it. 100 nagle, 3 gro., daer de maeltreetse met ghenagelt waren; it. 1 slot met 4 sluetelen ende 2 grendelete met 4 crammen an den Raet solre, 20 gro.; comt al 4 lb. 2 s. 3 d. Somme 18 lb.. A. Van Werveke, Gentse stads- en baljuwsrekeningen 1351-1364, Brussel, 1970, blz. 595; F. Van Tyghem,

Het stadhuis van Gent, voorgeschiedenis-bouwgieschiedenis-veranderingswerken-restauraties-beschrijving-stijlanalyse, Mededelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Schone Kunsten, 39ste jg., 1978, dl. II, blz. 35.

5. Eebins (Ebbins, Heebins) Jan, in : Nationaal Biografisch Woordenboek, Paleis der Academieën, Brussel, 1964, 1 dl., blz. 428.
6. D. Roggen, Gentsche beeldhouwkunst der XIVe en der XVe eeuw, in : Gentsche Bijdragen tot de Kunstgeschiedenis, dl. V, Antwerpen 1938, blz. 51-73; Id., Gentsche grafplastiek uit den tijd der van Eyck's, in : Ibidem, dl. IX, 1943, blz. 99-124; V. Vander Haeghen, Enquête sur les dalles, lames de cuivre et autres monuments funéraires provenant d'ateliers de tombiers gantois XIV-XVIe siècle, in : Annales du congrès, Gent 1914, blz. 29-42.
- 6a. Jan I de Meyere : 1378-9 voor de heer van Sevenberghe in de Antwerpse Jacobijnenkerk. Jan II de Meyere : 1416 voor Bonifacues Trabukier te Domburg, 1418 voor Philips van Everinghen te Antwerpen, 1423 voor de abdis van Oost-Eeklo, 1425 voor de kerk van Zuiddorpe. Jan III de Meyere : 1430 voor Johanna Caute te Duinkerke, 1434 voor Jan van Gistel te Zuiddorpe (fragmentarisch bewaard in een muur te Kloosterzande), 1435 voor Jan van der Zype op een schip op de Leie, 1440 voor Nikolaas van der Zichelen te Doornzele, 1446 voor Monfrater Alarts te Kaprijke, 1449 voor Andries van Mullem van Roeselare. Hughe Goethals : 1426 voor Jan Keeland te St.-Martens-ten-Blijde. Wouter Martins voor de dame van Zomergem aldaar. Hughe Goethals : voor Philips van Cortekine te Middelburg (± 1434), 1429 voor Jan van Rokeghem te Oudenaarde.
- 6b. Brugge St.-Salvatorskath., van Willem van Halewijn (± 1456); Brugge, Gruuthusemuseum, van Mattheus van Scotille (± 1415); Koolskamp, kerk, van Jacob van Lichtervelde (± 1431); Breda, kerk, van Jan I van Polanen (± 1366-1400)?.
- 6c. J. Duverger, Brussel als kunstcentrum in de XIVe en de XVe eeuw, Bouwstoffen tot de Nederlandsche kunstgeschiedenis, Antwerpen-Gent, 1935, blz. 29 noot 31, 35. G. Troescher, Claus Sluter, Freiburg, 1932, noot 78; D. Roggen, Hennequin de Marville en zijn atelier te Dijon, in : Gentsche Bijdragen tot de Kunstgeschiedenis, dl. I, 1934, blz. 184 noot 2.
- 6d. In de St.-Maartenskerk te Halle treffen we in de kooromgang een muurtabernakel aan van 1409 vervaardigd door Hendrik van Lathem, een de Meyere en Claes de Clerc. De naam van Lathem treffen we in de 14de eeuw reeds veelvuldig aan te Gent en zelfs een Lieven van Lathem onder de 15de eeuwse Gentse kunstenaars (R. van Elslande, Lieven van Lathem een onbekende belangrijke kunstenaar uit de 15de eeuw, in : Scheldeveld); de naam de Meyere werd hier reeds verschillende malen geciteerd, terwijl de Clerc een typische Gentse naam is, die we ook onder de 15de eeuwse Gentse kunstenaars aantreffen, nl. een Jan de Clerc, meester op 23-11-1422.
- 6e. Een minder bekend maar belangrijk document reeds aangehaald bij Duverger (o.c.), dat we hier opnieuw vermelden :
"Nous Loys comtes de Flandres, faisons savoir à tous que nostre receveur de Flandre Henry Lippen a payé... Item au dit Henry (de Douzy nostre chambrelenc) 60 lb.par. lesquels nous fismes envoyer à maistre Andrieu Beauneveu à Gand pour causes de noz ymaiges... Donné à Bruges soubz nostre scel le 5e jour de janvier 1380 (n.s. 1381); Rijsel, Arch. dép. du Nord, B. 3236 nr. 10 848.
7. Op 4 november 1400 is Jan de Coreelbackere, Pieter Neefs geheten 7s. 6d. gro. schuldig aan Margriete, vrouw van Jan Eebins, Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1400-1401, f15.
- 7a. L. Hoste, Rooigem en de Brugsepoort te Gent, in : Ghendtsche Tydinghen, 19de jg., nr. 3, 1990, blz. 118.
8. Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1406-1407, f°65v°.
9. Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1409-1410, f°18.

- 9a. Baillieul-Duhameeuw. Een stad in opbouw, Gent voor 1540, Tielt-Gent, 1989, blz. 146, 172, 187, 231, 236, 246.
10. Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1407-1408, f°21 bis.
11. V. Vander Haeghen, Enquête sur les dalles, lames de cuivre et autres monuments, funéraires provenant d'ateliers de tombiers gantois. XIV-XVIe siècle, in : Annales XXIIIe congrès, dl. 3, Gent, 1913, blz. 35.
12. Stadsarchief Gent, Jaarregister 1409-1410, f°45 v°, voldaan op 22 juni 1411.
13. F. De Potter, Gent van den oudsten tijd tot heden, dl. 3, z.d., blz. 417-429.
14. Dweerc ande kave up scepenen huus vander kuere inde 33e ende 34e weken (27 ma.-9 apr. 1371, n.s.).
 Meester Jan Heebin van 9 salisteenen ende 2 corbelen, 6 lb. 13 s. 4 d.
 Van Voerne, 6 s. 8 d.
 Meester Jan Heebin, 7 daghe, 10 lb. 10 s.
15. H. Pauwels, De schoorstenen van het stadhuis te Gent, Gent, 1952, blz. 7-8; F. Van Tyghem, o.c., dl. I, blz. 90, 230-1, ill. 20, 21, 22, 212, 213, 230: dl. II, blz. 40.
16. F. Van Tyghem, o.c., dl. II, blz. 42.
17. Pensioen.
 Meester Jan Heebins III note steenen/stic II sc. commen VI sc. (30 september 1398) (Rijksarchief Gent, Fonds St.-Pietersabdij, I reeks, nr. 1162 f°17; R. Van Driessche, De Sint-Pietersabdij te Gent, Archeologische en kunsthistorische studie, 1980, blz. 36).
18. Dit is Laureins Lancgheeraerds zoene rekenynghe
 Item meester Janne Ebbins ende Arend den Brunen van 30 mudden calx die zij ghelevert hadden in den cloester... den 10sten daghe in novembre 25 lb. 10 sc.
 Item meester Janne Ebbins van div. werken ende stoffen die hy in den cloester ghelevert heeft, ghewrocht ofte doen werken... den 21sten dach van Aprile 12 lb. 4 sc.
 Item meester Jan Ebbins als dat hy maken sal een voute in 'tlavoir met ogiven ende reprints met slotelen daer sy behoren... En van al desen vors. werke sal hy hebben 100 nobelen, gheleent ter goeder rekenynghen.
 Item Janne van der Stichelen ende Janne Anneman als van den steenen die ter cappen van den lavoire staende in 't convent behoren zullen, te livererete t'Heeseghem up den pitte, van der roede 20 voete lanc ende breet, 3 lb. gr. ende voors.mate ofte roede sal men anne legghen boven der lysten daert beghint te scerpene, aloes (?) lijstje veinstren ende putneelen zijnde onghemeeten, ende binnen dese zullen sy leveren de lijstje 'tvors lavoire ommeghaende 6 veinstren ghepinneelt, een pinneel boven upt capsel, 2 columpnien in savoyen. Ende alle de vors.pinneele zullen zij doen maken thare coste ende vul leveret alle de vors.pacheelen te Sente Jans daghe hootghanghende Ougst naestcommende gheleent t'goeder rekeninghen 27 lb. (Rijksarchief Gent, Fonds St.-Pietersabdij, I reeks, nr. 2261, 11 v°, 138; 138v°).
- Copie van den Commanscap met meester Janne Heebins ghemaect van den lavoire.
 Den 11n dach van Mey 1398 was ghemaect sekere voerwaerde ende comesse tusschen minen heere van Sente Pieters Bi Ghend an d'eene side ende meester Janne Ebbins an d'andre side : als dat de vors. meester Jan maken sal eene voute in 't lavoire met ogiven ende reprints met slotelen ende half slotelen daer sy behoren den bac de sponden van blauwen steenen ende al d'andre van witten of van blauwen welc hem best ghelieven zal ghelijc ende in der manieren dat bewaerp inhoud daer af betrocken in fransiin, de oude veinstregate boven der vouten vermetsen sal, tafelement boven legghen ende 't vors lavoire van boven nedre buten stofferen. Ende t'al den vors.werke sal de vors. meester Jan leveren al de stoffe ende handghedade uteghedaden van Ysere, van loode, van houte, van tafelemente ende van pavementen beneden in 't lavoire ende boven up de voute. Ende van al desen vors.werke sal hi hebben 100 noble in Vlaamsschen ghelde ende munten (11 mei 1398), (Rijksarchief Gent, Fonds St.-Pietersabdij, I reeks, cart. 9, f° 138).

Generalen ontfanck iten Jan Diederix / steenhauwere / van den trappen enden auden steenen an den borrepitte ghehuurbuert / die in 't convent staet / bij sieur Laureys Langhegheraerts tyde ghecoecht waren ende in sinen tijt noyt betaelt waren, also man inne sijne rekeninghe niet vinden en soude / bij meester Jan Hebbins betaelt, costen 7 lb. 4 sc. (1 oktober 1400) (Rijksarchief Gent, Fonds St.-Pietersabdij, I reeks, nr. 2287, f°15v°).

19. Voerwaerde ghemaect kegen Janne van der Stichelen ende Janne Hannemanne om de steenen van den lavoeren in den cloestere te leverne.
Den 20n in de Meye in 't jaer 1399 maecte mijn heere van Ste Pieters bij Ghend eene voerwaerde jeghen Janne van der Stichelen ende Janne Hanneman, roketins van Eesseg-hem als / dat zij minen vors.heere leveren sullen binnen sinen waterporte in sinen cloester... alle de steenen die noch ten daghe van heden in den cloester te bringhene sijn, behoerende ter cape van de lavoire van den vors.cloester ghelijc dat ze mijn vors.heere up andren tijt jighen hemlieden ghecocht heeft. Hier over waren meester Jan Ebbins ende meester Lauwerijs van der Leyen (20 mei 1399) (Rijksarchief Gent, Fonds St.-Pietersabdij, I reeks, cart. 9, f°150v°, R. Van Driessche, o.c., blz. 275).
20. R. Van Driessche, o.c., blz. 254, ill. 13; 270.
21. Daar er zeer veel interpretaties bestaan over de relatie tussen het retabel in de Bijlokeabdij en deze te Dijon (cfr. E. Dhanens, Van Eyck, 1980) geven we hierna de originele tekst :
Id. A. Girert de Nyvelles et Torquin de Gand, peintres, pour imprimer l'oratoire de mon seigneur qui est crepon de l'eglise des diz Chartreux (nabij Dijon), fevrier mil CCCIII^{xx} et IX
A Pierre Machariis, de Tenremonde, pour et au nom de Jaques de Bars, tailleur d'Ymaiges demourant audit Tenremonde, en deduction et rabat de IIII^c frans que monseigneur a ordonné avoir et baillier audit Jacques de Bars, pour la façon et ouvraige de deux grans tables d'autel de boiz entaillées d'ymaiges et ouvrées de menuz tabernacles sur yceulx imaiges, c'est assavoir l'une d'icelles tables pareille d'ouvraiges et d'ymaiges à celle qui est en l'église de mon dit seigneur, audit Tenremonde, hors du cuer, derriere le grant autel, et l'autre pareille et semblable a celle qui est en l'abbaye de la Billocke, pres de la ville de Gand, pour commencer ledit ouvraige et pour avoir et querir les estoffes a ce necessaires, par mandemant de mon dit seigneur, quittance dudit Pierre Machariis le XXVe jour de may mil CCC III^{xx} et dix, II^c frans (Rekening van Amiot Arnaut met als onderwerp de gevraagde werken voor de Bourgondische hertog aan het Karthuizerklooster nabij Dijon, vanaf januari tot december 1390; Dijon, Archives départementales de la Côte-d'Or, B.11671, f°361). Er is hier dus geen sprake van geschilderde luiken door Melchior Broederlam aan de retabels van Dendermonde en Gent. Voor de relatie tussen Broederlam en de Gentse kunst, cfr. R. van Elslande, Jan van der Asselt, de hofschilder van Lodewijk van Male, in : De Leiegouw, 29ste jg., nr. 4, dec. 1987, blz. 439-440; R. van Elslande, Het Laatste Oordeel van de Meester van Diest, met name Lieven van der Clite (en Augustijn de Brune), in : Meer Schoonheid, 34ste jg., nr. 1, maart 1987, blz. 1, 3.
22. "Vorwende jeghen meester Janne Hebbins van den ghevele van den coere Kenlic zij allen lieden dat Mechiel de Croec als machtich ghestelt van minen heere van Ste Pieters ende meester Jan Heebins zijn commen voer scepenen van der keure in Ghend kenden ende lijden alsulke voerwaerde als hier naer volghet van worde te woerde. Kenlic zij allen lieden dat eene zekere voerwaerde es ghemaect tusschen minen heeren van Ste-Peeters an eene zijde ende meester Jan Heebins an d'ander zijde als van te makene eenen ghevel upgaende onder den boghe van den choere daers al nu een ghedeel es beghonnen purrende daer 't beghonnen es ende streckende ghesloten tote onder den ouden boghe metgaders d'een leeshuuse emmer dat inghetrocken alsoe 't bespreec es. Voert den voerseiden ghevel ghestoffeert dure veinstergaten beelgesteden lijsten voyen maelgen ende anders ghelijc dat

betrec up een perkament inhoudt rustende onder minen heere voernoemd beworpen ende met eene zeghele daer up gheplact bij meester Janne vorseit. Ende desen vorn.ghevel sal meester Jan vors. wel ende ghetruwelike maken ende leveren vuldaen binnen Ste-Jansdaghe naestcommende over een jaer binnen ende buten van witten Brabantschen ordune ende tusschen ghevult met goeder stoffen. Ende al stooersel van den capiteele van der duere upwaert ende up d'upperste maelgekine al van steene van loets ende om al dit vors.werc wel ende ghetrauwelike te doene ende te doen doene ende bij werclieden te leverne ghelijc dat boven gheseit es emmer behauden dien dat de ghevel up zijn zal ende besloten t' Sente Bamesse naest commende ende daer toe te leverne ale de steene calc zavel ende al andere stoffe diere toe besich werden sal ijzer loet haut ende stellinghe huutghedaen sal de vors meester Jan hebben 65 lb. gr.

Dit was ghedaen den 9n dach van Maerte in 't jaer ons Heeren als men screef 1398 in 't scependom heere Jacop van der Pitten Her Pieter Amelricx ende haren ghezellen. Aldus staet in scepenbouc van den zelve jare f°42 (9 maart 1399 n.s.) (Rijksarchief Gent, Fonds St.-Pietersabdij, I reeks, cart. nr. 9, f°153; R. Van Driessche, o.c., blz. 38).
Generalen ontfanck

...

Item meester Jan Hebbins... up taswerc van den ghevele in den groeten choer, alsoe de rekeninghe voer dese verclaert, alsoe men hem t'achter bleef, daer up betaelt ghelijc dat blijkt bij letteren van quitancien ter goeder rekeninghen 104 lb. 12 sc. Blijct dat men hem t'achter blijft de deser rekeninghe van der voirs.eersten summe 11 lb.gr. qui valent in ponden parisis 132 lb.par. (1 oktober 1400) (Rijksarchief Gent, Fonds St.-Pietersabdij, I reeks nr. 2287 f°22, R. Van Driessche, o.c., blz. 41).

Dit es... miins heeren van Sente Pieters bij Ghend rekeninghen

...

Item meester Jan Hebbins betaelt in wuller betalinghen van der voerworden ende taswerke van den groeten ghevele in den choer... 36 lb.8sc.

...

Item Robberecht de Brune an de choerduere ghewrocht van de snidene ende an de setelle te stellene 13 daghe... bij den rade van beede meester van den werke (Laur.v.d.Leyden en Jan Hebbins) comt 6 lb.10 sc. (1 oktober 1402) Rijksarchief Gent, fonds St.-Pietersabdij, I Reeks, nr. 2288, f°27v°-28v°).

23. Dit es Andries van der Craye / monc ende upper ontfangher rekenynghe.

Item van eenen sekeren taswercke ghemaect jehgens Jan Payne bij meester Jan Hebbins meester Laureins van der Leyen ende den vors.ontfanghere der huuterste cammere van den reefftere in't convent te deckene al omme 16 lb.16 sc. Summe 31 lb.12 sc. (1 oktober 1403-1 oktober 1404) (Rijksarchief Gent, Fonds St.-Pietersabdij, I reeks, nr. 2078; R. Van Driessche, o.c. blz. 277).

Item van up te delvene 't conduut doer 't Vleeshuus gaende...

Item van costen ghedaen omme 't conduut te verwelvene ende te makene onder de muere gheseit bi meester Janne Eebins...17 lb.

(1 oktober 1409-1 september 1409) (Rijksarchief Gent, Fonds St.-Pietersabdij, I reeks, nr. 1184, f°13; R. Van Driessche, o.c., blz. 278).

24. Dits den staet van der officien van den upper ontfanghe in de Vlaemsche tonghe...

Item Roegeere van der Woestinen, scilder, bii alsoe datte ziiin taswerc an de cappele ende ant beelde van Sente Catelinen vulwrocht adde 14 lb.3 sc.

Dit ziiin de coste die gheleyt ziiin an de reparatien van der kerken... in den Cloester...

Item meester Janne Heebins betaelt van eenen ghesnedenen steene, de tabernacle van Sente Cateliinen in hare cappelle op te stellene meester Jan Heebins up den eersten dach van Juni in't jaer XIII^c ende achte 4 lb.7 sc. (1 juni 1408) (Rijksarchief Gent, Fonds St.-

Pietersabdij, I reeks, 2266, f°31v°, 38).

Dit zii den coste die gheleyt zii an de reparatien van der kerken van Sente Pieters bij Ghend in den cloester an de huisinge ende buten up de hove...

Item meester Janne Heebins van eenen gesnedenen steene de tabernacle van Sente Carolinen in hare capelle op te stellene... 4 lb.7 sc. (1 mei 1408-24 december 1408) (Rijksarchief Gent, Fonds St.-Pietersabdij, I reeks, nr. 2068, f°4; R. Van Driessche, o.c., blz. 49).

25. Stadsarchief Gent, Jaarregister 1402-3, f°23v°.
26. Kenlic zij etc. dat eene vorwaerde gheordinert ende ghemaect es tussen Boudine van Ravenscoete, Symoen uten Hove, Pieteren vanden Amele ende Janne Hebbel, als kercmeesters van Sente Jans in desen tijt an deene zijde, ende meester Janne Ebine ende H(ein)r(ic) de Vos, an dander zijde, als omme eene vorme te makene in eene ghelaesveinstere up den groten coer te S.Jans in der manieren hier naer verclaert, dats te wetene : int eerste dat men de vors.vorme wel ende lovelike maken sal naer de maniere naer de veinstre, diere neffens stact, also groot ende also dicke van steene als die es, ende alle maneele ghemaect van goeden bruecelschen steene; ende thamasch vanden vormen sal wesen van goeden steenen van Leets enz. Ende van desen vors.werke so sullen de kercmeesters meester Janne ende Heinric vors. gheven de somme van XVI ponden groten Torn... XVII dach in Junio anno XIIIc quinto (17 juli 1405) (Stadsarchief Gent, Jaarregister 1404-1405 f°55v°).
27. Cfr. F. De Smidt, Krypte en koor van de voormalige Sint-Janskerk te Gent, Gent, 1959, blz. 86-7, 107, 114.
28. Baillieul-Duhameeuw, o.c., vermelden voor het woord orduin twee soorten van steen : de Balegemse of Iedesteen en de Brusselse harde kalksteen, cfr. oof verder bij deze termen.
29. R. van Elslande, Een Verrijzenis van Raphaël van Coxie, in : Dronghine, jb. 1990, blz. 119-133.
30. Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1405-6, f°21v°, 53v°.
- 30a. Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1407-1408, f° 4v° (deze Dronghense documenten zullen wel destijds publiceren in het jaarboek van Dronghene).
31. Gillis van den Damme samen met zijn broer Colaert en Harent van den Poele verbouwd in 1402 de kerk in Dikkelvenne, cfr. noot 25.
32. Stadsarchief Gent, Jaarregister 1409-1410, f°74v°.
33. M. Van Berghen, De St.-Lievenspoort te Gent, in : Ghendtsche Tydinghen, 6de jg., 1977, blz. 37.
34. Kenlic sij allen lieden dat Ghiselbrecht Mayhus, Jacop Vette, Jacop Sneevoet, Jan Ghisels, Heinric van Danckaert Heeke, als proviserers van Sente Jacobs huis in Ghent op d'Nieuwelant hebben ghegheven in sekeren vorwarden meester Janne Eebins ter eeren van Gode ende van den grooten heer Sente Jacoppe omme een cruse van meester Janne vors ghemaect te hebbene 't welke hij ghelooft heeft te makene wel ende soffisantelic van witten brabantischen steenen met eenen appele wel ghestapelt ende ghevoedt, also 't werc heesschen sal, naer de maniere van den bewerpe dat meester Jan den vors provisers over ghegheven heeft ende wel as vorwaerde dat meester Jan vors.duer 't principael cruse sal doen maken ijserine spillen ende die met looden bullen ende voort maken ten meester proffite van den werke ende dit vors.cruse sal meester Jan vor.stellen ten Screyboome buiten Sente Pieters tsiere gerechter stede wel ende lovelijc vulmaect tusschen nu ende den naesten sommere eerstcommende te sinen besten ende hier af sal meester Jan vors.hebben van stoffen ende handghedaden de somme tien pont grooten tornoyes ende daer af kent meester Jan vors.dat hi ontfaen heeft in minderinghen van den proviserers vormt twee pont groote (Stadsarchief Gent, St.-Jacobs godshuis, portefeuille nr. 9).
Rugzijde ontwerp : Dat es een bewerp van den cruce ghemaect ende ghestelt bij den proviserers van Sinte Jacobs huis in Ghend buten der (pedercelle) poerte (ibidem; D. Roggen, Gentsche beeldhouwers der XVe en der XVIe eeuw, in : Gentsche Bijdragen tot

- de Kunstgeschiedenis, dl. V, Antwerpen, 1938, blz. 60.
35. F. De Potter, Hebberechts-Godshuis gewoonlijk Schreiboorn genaamd, in : *Extrait des bulletins de l'Academie Royale de Belgique*, 2me serie, dl. 30, nr. 9-10, 1870.
  36. M. Gysseling, Gent's vroegste geschiedenis in de spiegel van zijn plaatsnamen, 1954, blz. 74.
  37. M. Daem, *Votiefschilderijen & mirakelboek van het kapelletje Schreiboorn te Gent*, 1975, blz. 11-13.
  38. Stadsarchief Gent, *Erfelijken Renten in de stede van Ghend*, reg. reeks 152/5; M. Daem, o.c., blz. 21, noot 9, vermeldt voor f°168v° van dit register verkeerdelijk de naam Gillis de Scrivere i.p.v. Gillis de Suttere.
  39. J. Verdam..., *Middelnederlandsch Woordenboek*, dl. II, 1889, kolom 701.
  40. Op 19-1-1403 tussen de huizen aan de St.-Jacobsnieuwstraat van Lieven van Mossevelde en Paesschijne van der Loen, Stadsarchief Gent, Jaarregister 1402-3, f°26v°; Op 27-1-1403 tussen de erven van Andries de Bruwere en Lieven van den Brande op de Vest bij de refuge van de Baudeloabdij, ibidem f°27 v°; op 30-3-1403 ts. de erven van Margriete van den Torre, wed. Jan Lappers, en Heinric Sprincintgoet, aan de Kromme Wal, ibidem, f°40; op 16-6-1403 ts. de meers op Meerhem van Jan de Meester en de doorgang van Heunric Boele, wed. Jan Oenich, ibidem, f°55v°; op 24-1-1405 ts. de erven aan de Wannestraat van Jacop den Bake en Jan Pilaet, ibidem, Jaarregister 1404-5, f°24v°.; op 27-7-1405 ts. de huizen en erven aan de Hoogpoort, rechtover het huis de Sterren, van Margriete van der Linden, wed. Pieter van Kets, en Pieter Palin, ibidem, f°63v°; op 13-7-1405 ts. het erf van Jan de Boemhauwere en de dreef palende aan Meulenwalle van Lieven de Somer aan de Vogelzang, ibidem, f°71v°.
  41. Op 4-4-1403 ts. de huizen tSer Juris Haecx van Willem Sersymoens en De Swaene van Jan van Elversele aan de Hoogpoort, Stadsarchief Gent, Jaarregister 1402-3, f°43, 70; op 30-5-1403 ts. de eigenaars van het huis Bachten Auderborch, nl. jonkvrouw Beele van Assche, en Roeger Witten, ibidem, f°52; op 1-6-1403 ts. het St.-Niklaaskerkhof en de huizen van Jan Platen en Pieter van den Pitte en dat van Pieter van Assenbrouc, ibidem, f°73; op 20-7-1403 ts. het huis van Willem van Dycstat en dat van Jan de Coninc aan de Wanrestraat, ibidem, f°65; op 6-8-1404 tussen de huizen van de tijkweversgilde en Lisbette van der Beke aan de Kattesteeg (= Cataloniënstraat), ibidem, Jaarregister 1404-5, f°69v°; op 1-7-1407 ts. de huizen van Arend van Everghem en Laureins den Boc aan de Oost- en Minnebrug, ibidem, Jaarregister 1406-7, f°45; op 7-7-1407 ts. de huizen van Boudin van Bruesele en Lieven Meeus aan de Waaistraat nabij de Vrijdagsmarkt, ibidem, f°53; op 29 juli 1407 ts. de huizen van Willem de Knuds en Gillis van de Sande aan de Pitte (= Gouden Leeuwplein), ibidem, f°70; op 22-8-1407 ts. een gevel en een stal aan de St.-Michielskerk van Jacop den Ruddere en Philippe van Steeland, ibidem, Jaarregister 1407-8, f°1.
  42. Op 26-7-1402 ts. de huizen van Heinric Tholvine en Jacop Sturtewaghene aan de Onderstraat, Stadsarchief Gent, Jaarregister 1402-3, f°77v°; op 13-9-1404 ts. de huizen van wed. Margriet Curthals en dat van Jacop de Smet en Jan Cop aan de Hoogpoort en Seysteeg, ibidem, Jaarregister 1404-5, f°73; op 13-1-1407 ts. de huizen van Jan Laphout en Jan vanden Pitte aan de Gulden strate (= Gildestraat), ibidem, Jaarregister 1406-7, f°18v°; op 15-6-1407 ts. de huizen van Jan Plecken en deze aan de Lange Munt en Onderstraat, ibidem, f°59.
  43. Op 27 april 1401 aangaande een gemeenschappelijk waerdereube (= W.C.) ts. Florein Vilain en Jan van der Stappen, stadsarchief Gent, Jaarregister 1400-1, f°54.
  44. Op 30-10-1402 werd bepaald dat enkel Jan de Hert een uitweg mag nemen over de meers van Heinric Wiite, Stadsarchief Gent, Jaarregister 1401-2, f°8; op 21-3-1405 aangaande herstellingen van een doorgang ts. het wevershuis en het huis van Gillis van der Hage, ibidem, Jaarregister 1404-5, f°77; op 18-4-1407 aangaande een doorgang van een weg naar een meers op de Muide door Jan den Proest, ibidem, Jaarregister 1406-7, f°47°v; op

- 8-9-1407 aangaande een weg over de meers van Ghijselbrecht Voete buiten de Muidepoort, *ibidem*, f°65v°.
45. Op 10-11-1401 het huis van Lisbet de Pape aan de Rygasse (=Regnessestraat) voor Jan van der Prest, Ghiselbrecht van Lippenhove en Willem van der Mersch, Stadsarchief Gent, Jaarregister 1401-2, f°13; op 20-11-1400 het huis aan de (St-Jacobs)Nieuwstraat bij de Nieuwbrug voor Lieven van Audenarde in naam van Heinric van Audenarde zijn vader, Margriete Everarts vrouw van Heinric voornoemde, Jacop van Swalmen, Jan de Cuevelier in naam van Joes Suchte van Oudenburg en Willem de Ruwe in naam van de gereeders, *ibidem*, Jaarregister 1400-1, f°19v°; op 26-11-1400 het huis aan de Onderstraat en Napsteeg (=Belfortstraat) voor de familie Valken, Robbrecht van der Capellen, Pieter van der Sluis, Maukine Blankaert en Beatrijs Laureins, *ibidem*, f°21; op 16-2-1401 het huis van Jan van Pullem op de Overschelde (=ts. de nieuwe en oude Schelde) voor Joes van der Bossche, *ibidem*, f°39; op 5 maart 1401 de brouwerij "In den lanterne" aan Poortakker van Olivier van Valcken voor Pieter Derwedewen; *ibidem*, f°43; op 15-3-1402 het huis met landcijs aan de Doornzelestraat van de schipper Andries Block voor Daneel Tanereele en Pieter Bariseele, *ibidem*, Jaarregister 1401-2, f°40v°; op 21-6-1402 het huis de Zwanen te Overschelde van Jacop Lammins en zijn vrouw Katheline voor Jan van Quackeleere, *ibidem*, f°69; op 16-7-1403 ten gevolge van de brand in de herberg van Prete de Tip te Overschelde voor Jan van Woelpitte, Jan Poleit en Jan van de Bossche, *ibidem*, Jaarregister 1402-3, f°75; op 4-8-1403 het huis Ter Vijf Crusen van Lieven Souts aan de (St.-Jacobs)Nieuwstraat, waarop 35 s.par landcijs voor de stad en een muddekin bruin brood aan de schilder Pieter van Bereveld stonden, *ibidem*, f°68v°; op 10-8-1403 het huis De Catte, *ibidem*, f°75; op 23-2-1404 het huis aan de Hoogpoort, waar Martin van Sicleer, woont, voor Kathelinen Scouteeten, *ibidem*, Jaarregister 1403-4, f°31v°; op 29-10-1404 het huis op de Muide nabij de Meerenbrugge voor de molenaar Harende de Saghère naar aanleiding van de panding van het huis van wijlen Berthelmeus Oukine, *ibidem*, Jaarregister 1404-5, f°8; op 2-5-1407 het huis aan de Kalanderberg van Heinric van der Donct voor Hughen van den Walle, *ibidem*, Jaarregister 1406-7, f°39.
46. Stadsarchief Gent, Jaarregister 1407-8, f°2, 62v°, 74v°. In de regesten op de Jaarregisters van de Keure, Schepenjaar 1407-8 door Rita Nowé, Gent 1982 zien we een verkeerde interpretatie van deze akten. Zij vermeldt Gillis de Suttere en Jan Goethals als schepen, lees : In opdracht van de schepenen van de keure treden zij op als erfseiders.
47. Op 8-4-1407 erkent Loenuis de Rokere 4 lb.gro.torn schuldig te zijn aan Jan Eebins, die optreedt als deken van de metselaarsgilde, voor het recht om Hannekine (=Jantje) zijn zoon op te leiden als metselaar; borgen : Jan Bollaert en Jan Reyniers, Stadsarchief Gent, Jaarregister 1406-7, f°47v°. Op 4-2-1408 erkent Arend vanden Poele 3 lb.20s.gro. te zijn aan Jan Eebins, deken van de metselaarsgilde om het ambacht te leren aan Hannekin van Hondert, fs. Raesse; borgen : Jan vanden Poele, Joes Monraet en Rasse van Hondert zijn vader, *ibidem*, Jaarregister 1407-8, f°72.
48. Item ghegheven de weduwe meester Jan Ebbins van tween maenden van pencioene dat men meester Janne t' achter bleef... bij lettren van quitancen in daten den 30n dach van Julio 4lb (Rijksarchief Gent, Fonds St.-Pietersabdij, I reeks nr. 2294, f°15; R. Van Driessche o.c., blz. 51).
- 48a.R. van Elslande, De van Eyck's en het Prinsenhof te Gent, in : Ghendtsche Tydinghen, 13de jg., nr. 3, 1984, blz. 180-192.
49. F. De Potter, Gent van den oudsten tijd tot heden, geschiedkundige beschrijving der stad, dl. VI, z.d., blz. 68-9.
50. R. van Elslande, Het Laatste Oordeel van de Meester van Diest met name Lieven van der Clite (en Augustijn de Brune), in : Meer Schoonheid, 34ste jg., nr. 2, 1987, blz. 39-40; R. van Elslande, De van Eyck's te Gent (Leerlingen en medewerkers) (1ste deel), in : Ghendtsche Tydinghen, nr. 6, 1984, blz. 322.

51. P. Blommaert-J. De Saint Genois-Ph. Kervijn de Volkaersbeke-E. Schoorman-C.P. Serrure-H. Surmont-Van Damme-Bernier, Graf- en gedenkschriften der provincie Oost-Vlaanderen, Predikheerenkerk, Gent, 1858, blz. 20.
-

UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE GENTSE BRUGGEN (Vervolg)

ST.-JORISBRUG

In het boek van Steyaert, 1857, lezen we : "Deze brug, op het einde van het Steendam, heeft de naam behouden van de gewezen St.-Jorispoort soms ook St.-Baafspoort genoemd, welke werd afgebroken in 1586."

De oude St.-Jorisbrug lag in het verlengde van de Steendam en de huidige Keizer Leopoldstraat. Het was een stenen brug met drie bogen welke voor de St.-Jorispoort lag en te zien op het plan van Gent, anno 1534, afgebeeld op plannen van Malfeson (waar we ook de maten hebben afgelezen). In 1756 werd het een smalle, houten draaibrug.

In 1874 was er een aanbesteding en toewijs (aan Allo-Ganzer, Gent) voor de vernieuwing der brug in metaal, voor de prijs van 47.890 fr. Of deze vernieuwing is uitgevoerd? Het is nergens vermeld.

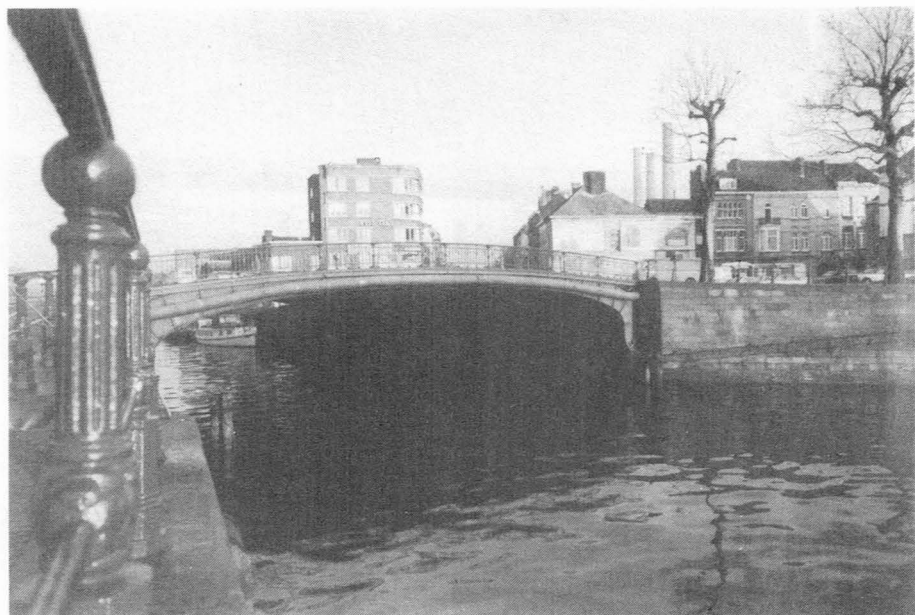
De eerste plannen voor een nieuwe, vaste brug, dateren van 1904. Ze voorzien een breedte van 22 meter. Het duurde echter nog tot 1908 voor de verwezenlijking ervan. De melding in het jaarverslag der stad Gent, 1909, was wel zeer kort : "De Staat heeft de draaiende Steendambrug en de Pasbrug doen afbreken en vervangen door een nieuwe, vaste brug van 35 meter breedte." Meer inlichtingen gaf de Gazette van Gent waarin verschillende berichten verschenen over het verloop der werken welke een aanvang namen, op 8 februari 1908, met het verwijderen van "den ouden muur van het Spanjaardkasteel, die dwars door de vaart loopt aan den spriet der Pasbrug. De soldaten der genie, komende van Antwerpen, zijn gisteren begonnen met den muur te doen springen bij middel van dynamiet. Het is een gevaarlijk werk dat honderden toeschouwers naar die plaats lokt." (19-2-1908)

De werken aan de eigenlijke brug vingen aan in april 1908, terzelfdertijd met de bouw van de nieuwe Minnemeersbrug. In november 1908 schreef men dat de St.-Jorisbrug de breedste brug van Europa zou worden!

Op 24 maart 1909 verscheen, in de Gazette van Gent, een artikel welke tekst op de volgende blz. is terug te vinden.

In een bericht van 5 juni 1909 verscheen voor de eerste maal de benaming "KE-

De St.-Jorisbrug gezien vanaf de St.-Joriskaai.

De St.-Jorisbrug gezien vanaf de Rode Torenkaai.

De borstwering van de huidige St.-Jorisbrug (1983).

MELBRUG" in verband met de moeilijkheden die vrachtrijders ondervonden bij het nemen der hellingen. Deze benaming bleef tot op heden bij de rasechte Gentenaars in gebruik, niet ten onrechte!

Op 11 juni 1909 werd de nieuwe brug in gebruik genomen en begon men aan de afbraak van de oude brug. Op 4 januari 1910 lezen we echter : "Goed nieuws voor de bewoners der Dampoort. Voorzeker zal de tijding dat het elektrische tramverkeer over de nieuwe Steendambrug met het einde dezer maand geschieden zal, de algemene tevredenheid der bewoners van de Dampoort verwekken. Thans stoppen ze nog halfweg het Steendam.

JAAR	SOORT	Lengte	Breedte van :			Vrije hoogte	PROEF
			rijweg	voetpad	doorvaar		
1756		50 voet	15		30-16-17	3 bogen dus	
18.. 1909	Draaibrug metaal	23	5,1	2 x 1,3	15	4,5	
	Vaste in metaal	22	31	2 x 2	20		
	Stadsbrug						

Dagblad "Vooruit", Vrijdag 25 juni 1909 :

"De oude Steendam-en Pasbruggen, wegende 75.000 kg, zijn in twee loten, bij aanbesteding, verkocht geworden voor 3.465 fr., aan de heer Barbé, alhier."

Het muurtje dat dient om het al te grote afhellen van het brugvlak, naar de kant der huizen aan de St.-Joriskaai, te voorkomen, is bijna voltooid." De werken aan en rond de brug waren dus nog steeds bezig. Naderhand werden er verschillende malen kleine ongevallen gemeld, aan en op de brug, welke te wijten zouden zijn aan de te scherpe hellingen. De kritiek op deze nieuwe verwezenlijking ofte "Kunstwerk" van de staat, was dan ook niet uit de lucht (en nog minder uit de krant!)

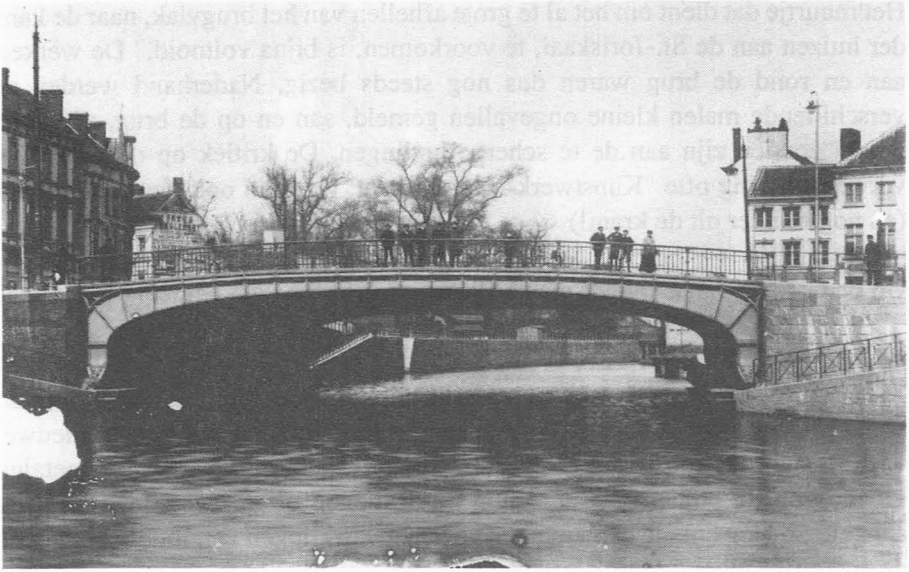
Uit de Gazette van Gent, 24 maart 1909 :

GEMEENTEBELANGEN

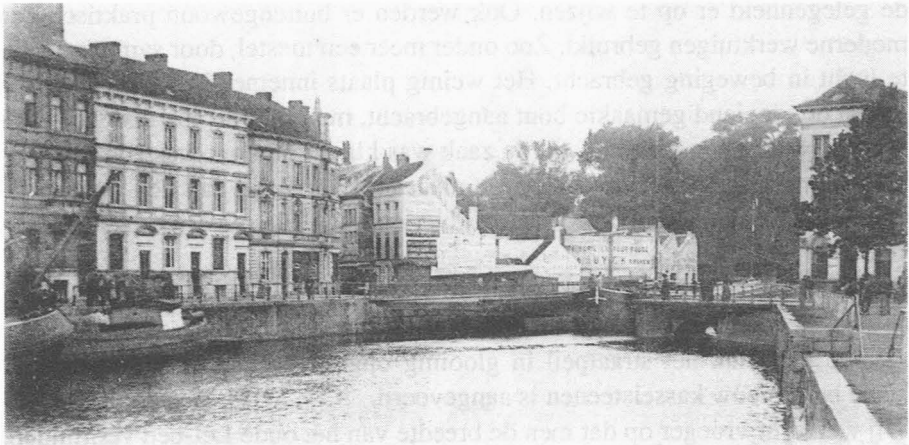
Aan de nieuwe Steendambrug. - Herhaaldelijk handelden wij reeds over de werken aan de St.-Joriskaai, en dienaangaande meldden wij dat de nieuwe, vaste boogbrug, voor wat het ijzerwerk betreft, kant en klaar is. De metalen vloer is op de bogen bevestigd. Onder de bogen door, werd de gasleiding aangelegd. Nog enkele hamerslagen voor het vastklinken van luttele bouten en de eigenlijke vloer der brug is eene afgedane zaak. Reeds steekt men de ijzeren platen, tusschen het geraamte gehecht en het verbindend, en den steun vormend voor de aard- en steenmassa die er binnenkort boven op komen zal, in roode grondverf. Men moet bekennen dat de werken daar wonderbaar opschoten. Het gure weder schrikte ondernemer en arbeiders geenzins af; wij hadden destijds de gelegenheid er op te wijzen. Ook werden er buitengewoon praktische en moderne werktuigen gebruikt. Zoo onder meer een toestel, door samengedrukte lucht in beweging gebracht. Het weinig plaats innemende mekanië werd boven de gloeiend gemaakte bout aangebracht, men hoorde een ras opeenvolgend gerommel en gedreun, en, de zaak was klaar : de bout was zoo goed als door hamerslagen ingedreven, en de plaat na korten tijd aan den boog gerveerd. Dit toestelletje liet toe in een tijdverloop van 10 uren arbeid 600 bouten vast te klinken.

Dat men geschikt is om met spoed de voltooiing der brug door te drijven, bewijst het feit dat men, voor zooveel mogelijk, langs beide zijden van het nieuwe brugvlak het straatpeil in glooiing opgehoogd heeft, en dat er eene heele berg nieuw kasseisteenen is aangevoerd.

Wij wezen er vroeger op dat men de breedte van het oude Lei-bed verminderd heeft tusschen de Roode Torenkaai en de St.-Joriskaai, wat toeliet meer breedte aan deze laatste kaai te verleenen. Te dezer kaai zullen er twee verschillende peilen zijn. Langs het huidige gaanpad behoudt men, over eene breedte van 8 meters, den tegenwoordigen rijweg. De overblijvende ruimte wordt ingenomen door de glooiing, die tot het brugvak toegang verleent. En die glooiing zal nogal steil wezen : de voerlieden met zwaar geladen wagens zullen er soms wel op zweeten, en bijzonderlijk op die, langs de St.-Joriskaai. Het zal voorzeker, als men van het Steendam afkomt, raar voorkomen, met de nieuwe brug, die zoo-

St.-Jorisbrug.

Gand. — Le Pont et le Quai Saint-Georges.

Edition Mathot, Gand.

De oude St.-Jorisbrug.

ver van de aflijning dezer straat afwijkt.

De helling langs de Roode Torenkaai is gelukkiglijk zoo sterk niet. We zeggen gelukkiglijk, daar het immers van de zijde van den Dok is dat de zwaarste vrachten stadswaarts gaan.

Binnen kort zal men, einde het Steendam, het verkeer moeten onderbreken, om de wegenis- en voltooiingswerken rond de nieuwe brug aan te vatten.

Ook zal men zich genoodzaakt zien om het peil der huidige Roode Torenkaai te wijzigen, namelijk over de oppvlakte tusschen den Ham, de Dampoortstraat en de Kasteelkaai.

Zoodra dit alles tot het verleden behoort, zal men het afbreken der oude Steendambrug aanvangen, alsmede het wegruimen der Roode Torenbrug en der Pasbrug.

Een vraagje : Door het opschorsen van het verkeer langs het laantje, algemeen bekend onder de benaming van "Tusschen de Twee waters", zien tal van personen zich tegenwoordig verplicht een grooten omweg te maken; gevolg daarvan : een aanzienlijk tijdverlies. Zou het niet mogelijk zijn - de kosten zouden toch zoo hoog niet oploopen eene overgangsbrug te slaan over den Scheldearm, van de Oude Beestenmarkt afkomend, en dit tusschen de kaai, bezijden de zwemschool van Eyck en de Nieuwbrugkaai? Bericht aan de bevoegde overheid.

Kaaimuren. - Men is tusschen de reeds opstaande nieuwe kaaimuren op de Kasteelkaai en de huidige Roode Torenbrug, de aardwerken aan het uitvoeren met het oog op de verbinding, door een kaaimuur, tusschen de nieuwe Steendambrug en de Kasteelkaai. Nog enkele dagen, en men gaat reeds aan het metselen.

Aan de Minne-meerschbrug en het Nieuwe Sas. - De Minne-meerschbrug is gereed en zal, van zoodra de stad de Congostraat, die er op uitloopt, voltooid heeft, aan het verkeer overgeleverd worden.

Aan de sluis dienen nog enkel de deuren bevestigd te worden, evenals de afdammingstoestellen. De tusschen al deze waterwerken nog aan te brengen brokken kaaimuur, zullen wel binnen een drietal maanden opgebouwd zijn, en het is heel waarschijnlijk dat, met september aanstaande, de scheepvaart zal hernomen worden.

"Tusschen de twee waters" en op de Visscherij. - Juist weet men nog niet wanneer men met het opbreken van het laantje "Tusschen de Twee waters", zal beginnen. Alles laat vermoeden dat dit kort na de wegruiming der Roode Torenbrug en der Pasbrug zal geschieden.

Met het heraan vangen van het goede weder heeft men weer flink de handen uit de mouwen gestoken aan de bouwwerken der kaaimuren op de Visscherij, verlengenis van "Tusschen de twee waters", juist bezijden de slachthuisbrug. Evenals langs de overzijde, zullen deze kaaimuren tot aan het Keizersas voortloopen.

Op 5 december 1984 verscheen in de "Streekkrant" een bericht over plannen om de "Kemelbrug" alias de St.-Jorisbrug dus te vervangen door twee platte bruggen m.a.w. terug te keren naar de toestand vóór 1900. De werken zouden starten in 1986 en ± 80 miljoen kosten. Van deze plannen werd (voorlopig?) afgezien en de nieuwe trolleybus rijd sinds 24 maart 1989 over het vernieuwd, geasfalteerde wegdek van de St.-Jorisbrug.

M. LABYN
(t Vervolgt)

OAZE K'IK HEN DEN EERSTE PRIJS, KOOK MIJN MOEDER PAP MEE RIJS!

Deel IV. Nog meer persoonlijke getuigenissen van primussen (Vervolg)

Mevrouw Yvonne Naessens bezocht de O-L-V. Presentatie in de Langestraat te Ledeberg en was er primus perpetuum tot in het achtste leerjaar in 1935. (Fig. 10)

"Het was toen de traditie dat de ouders de prijsuitreiking op school niet mochten bijwonen. Zij moesten buiten op de koer blijven wachten tot wanneer de hele plechtigheid achter de rug was. Wij moesten onder marchmuziek het podium op en af marcheren, waarna ik het rode lint met de vermelding "UITMUNTENDHEID" omgehangen kreeg. Ik zie mijn vader nog steeds staan op de binnenkoer van de school, met zijn bolhoed tot over zijn oren. Hij was nl. niet gewoon die te dragen en hij was wat te groot. Hij stond mij daar op te wachten met mijn zuster om in de koets te stappen die buiten op straat stond te wachten.

Vader wou eerst niets doen. Ik was vroeger nl. altijd de eerste en hij begon dit al heel normaal te vinden. Maar een zuster van de school heeft hem dan toch op andere gedachten gebracht, door er hem op te wijzen dat het nu toch heel uitzonderlijk was, want dat er 32 punten verschil waren tussen mij en de tweede. Daardoor heeft hij het uiteindelijk dan toch gedaan.

Hij was beroepsmilitair en het eerste wat hij deed, was met de koets naar zijn commandant rijden op de Muinkkaai. Cdt Lambert was dat. Ik kreeg daar een wit kanten kraagje met dito manchetten om later op een uniform te kunnen dragen. Daarna ging de rit naar de Veldstraat te Gentbrugge, waar we woonden. Ik herinner me nog dat mijn zus en ik dat zeer grappig vonden en we in de koets steeds maar zaten te lachen wegens de ongewone situatie. Vader nam die rit zeer ernstig op en maakte zich kwaad : "Dat moet gedaan zijn", zei hij streng.

Fig. 10. Yvonne Naessens was primus perpetuum tot in het achtste leerjaar in 1935 in de O.-L.-V. Presentatie in de Langestraat te Ledeberg. (Verzameling Eddy Levis)

Toen wij aan ons huis kwamen stond al het volk buiten en het eerste venster van onze kruidenierswinkel - we verkochten nl. koloniale waren en provisieaardappelen - was leeggemaakt en daar stonden reeds alle geschenken van de familie in. Ik weet nog dat het duurste geschenk een fiets was met ballonbanden van 750 fr., wat toen vrij duur was, van mijn grootvader. Ik moest eerst en vooral een Belgisch lint doorknippen dat over de straat gespannen was. Door de gebeurtebond werd de erewijn aangeboden en een gelegenheidstoespraak gehouden. Daarna reden we naar het midden van de straat naar het huis van mijn grootouders waar weer een lint doorgeknipt en een brief voorgelezen werd. We laten U op de volgende bladzijden de twee teksten beluisteren.

Toen we uiteindelijk thuis waren hebben we alle geschenken eens goed bekeken en de visitekaartjes van de milde schenkers eens doorgenomen. Dan ben ik met mijn vader begonnen aan "den toernee" door de straat langs alle cafés. Mijn vader met zijn bolhoed en ik met mijn wit kleed met mijn lint. Ik kan U verzekeren dat we veel cafés gedaan hebben. O.a. de Katholieke Kring, het Vlaams Huis en het café van René Boone in de Hoveniersstraat. Ge kunt U wel indenken dat vader 's avonds "al goed deur de neuze was".

Hij was ook lid van de muziekmaatschappij "Concordia" te Ledeberg en die hadden beloofd dat ze gingen komen. Wij waren op die dag natuurlijk niet de enige primus die ze "af te doen" hadden en vader dacht : "Ze zullen niet meer komen, we gaan gaan slapen". Die had dat wel van doen, want hij was 's avonds bij manier van spreken op zijn knieën binnen gekropen. We lagen al in ons bed toen we in de verte muziek hoorden aankomen. Mijn vader wipte onmiddellijk uit zijn bed en riep : "Allemaal opstaan, ze zijn daar!" En in een wip moesten we ons weer aankleden, wit kleed en lint en al om als de vliegende pest aan de voordeur te gaan wachten. Na de serenade inviteerde mijn vader de hele fanfare, muzikanten en bestuur inclusief toch zeker een 30 à 40 man (!) binnen om een (twee,...) glazekens te drinken.

De zaterdag daarop werd de hele klas thuis geïnviteerd op een koffietafel met boterkoeken en chocolademelk.

Waarde Yvonne,

Wij zijn nogmaals gelukkig een Primus in ons midden te hebben. Wij moeten waarlijk bekennen dat den Veldwijk veel goede elementen in zijn midden heeft, want laat het ons maar zeggen er gaan maar weinig schooljaren voorbij dat wij niet in de gelegenheid gesteld worden, een Primus der scholen te kunnen viereu.

Nu meer dan ooit, wezen het ons toegelaten, U en uwe ouders al onze gelukwenschen toe te sturen en wij durven hooften, dat U steeds den zelfden weg zult volgen, om uwe ouders gelukkig te maken, en onze geburen met eer over U te kunnen spreken.

Dat U altijd als een voorbeeld zoude kunnen dienen, aan uwe schoolvrienden en kamaraden.

Wij verzoeken U dus, in naam der

gebuurte deze geschenken te willen aanvaarden,
en wij drukken de hoop uit, dat U er nog
lang zult kunnen van genieten in uwe verdere
loopbaan.

Goed heil, en veel geluk.

Gentbrugge, den 16^e Juli 1935.

A. M. W. G.

Aan Onze Primus
in volle hartelijkheid opgedragen!
Waarbare Yvonne,

De dag die Gij heden
beleeft, zal in Uw jong hart gegrift
blijven als een der schoonste dagen Uws
levens.

Vooral Uwe familie is trotsch
op U! Uw ouders, Uw bloedverwan-
ten, juichen eenparig, om de groote
eer die Gij hun op dezen blijden dag
bezorgt.

Op 14 jarigen ouderdom
hebt Gij de grootste onderscheiding
bekamen, die een volkskind bevoogen
kan.

It is in naam Uwer groot-
ouders, en bijzonderlijk in naam van
Uw Peter, dat ik op dit oogenblik hul-
de breng aan de vlijt, aan de
liefde tot de studie, die Gij aan
den dag hebt gelegd.

Gij, als oudste kind eener
doorbrave familie, zijt een voorbeeld
voor Uw broer en zuster. Gij toont
hen den weg die zij moeten opgaan!

Gedurende de verloopen
schooljaren hebt Gij U steeds weten
te onderscheiden door Uwen overjooos-
den eanleg tot de studie.

Gedurende de laatste
jaren vooral, hebt Gij U opgewerkt!

Uw uur gaat Gij eene nieuwe
periode aanvangen.

In Uwe verder studien hopen en
wenschen wij hartelijk dat Gij met de-
zelfde wilskracht en met dezelfde werk-
zaamheid zult voortieveren, opdat de groote
eer en de uiterste voldoening die wij nu
genieten, zonder mogen voortduren.

Gij draagt in U voor ons, een groote
hoop!

Yvonne,

Wees ervan overtuigd dat Uw groot-

vader en Peter op dezen dag een der gelukkigste menschen is, omdat hij zelf bij onschuldigheid weet, wat geleerdheid vermag.

Ja voort op den ingeslagen weg!
Wees verder de trots Uwer ouders!

Blijf de voorbeeldige leerlinge die
Gij tot op heden waakt!

En moge de Almachtige, in
wien handen Uwe verdere beschikking
ligt, U een toekomst voorbehouden,
waardig van Uwe brave familie

Met volle borst zoezen we U
toe:

Yvonne,

Doe voort!

Heil onze Primus!
Uw Peter.

Wat mij wel bijgebleven is, is de herinnering aan mijn moeder. Zij is zeer vroeg gestorven toen ze nog maar in de dertig was en iedere keer dat ik de eerste van de klas was, liep ik zo snel ik kon naar huis, waar mijn moeder mij reeds stond op te wachten en ik riep toen van ver: "Ma, ma, 'k ben were den eersten!" Dan kreeg ik 25 centiem en maakte ze boterkoeken met chocolademelk klaar. Dat ze die ene keer dat ik dan toch gevierd werd niet meer mocht meemaken speet mij enorm.

Later studeerde ik in dezelfde school verder in het pensionnaat, maar dan als extern. De opleiding was daar eentalig Frans en wie betrapt werd op Vlaams spreken moest 25 centiem betalen. Daar ben ik tot mijn 19 jaar naar school geweest tot in de "troisième moyenne". Toen ben ik bureelwerk gaan doen bij A.C.E.C.-Carels op de Dok tot 1945. Daarna ben ik gehuwd en heb ik de "comptabiliteit" gedaan in de zaak van mijn echtgenoot."

René De Wulf is de jongere broer van **Mariette De Wulf**, die we reeds hoger aan het woord lieten. Hij liep school in de St.-Stanislasschool beter bekend als de "Broederscholen" in de Kleine Kerkstraat te Ledeberg waar hij in 1937 in het 8ste leerjaar primus was.

"Ik weet nog dat ik ontzettend veel boeken gekregen heb en de klassieke medaille natuurlijk. Ik moest mij van mijn ouders in de zelfde houding als primus laten fotograferen als mijn zuster, met mijn stapel boeken. Die foto moest naast de hare in het salon hangen. Mijn ouders waren daar heel trots op. Met de koets moest ik de verplichte rondrit door de gemeente doen en in de Van Lokerenstraat was de etalage van onze sportzaak gedeeltelijk leeggehaald en daar stond o.a. mijn fiets in. Die was gekocht met het geld dat de burens omgehaald hadden.

Iets heel toevallig was het volgende : mijn toekomstige echtgenote woonde toen ook te Ledeberg. - We kenden mekaar toen uiteraard nog niet - Haar moeder had gezegd : "Kom, we gaan eens kijken naar de geschenken van de primus, dan kunt ge eens zien wat ge kunt bereiken als ge goed leert! Zorg maar dat ge dat ook doet." Veel later zijn we dan met mekaar in kennis gekomen en die anecdote werd dikwijls opgerakeld. In de loop van die week zijn ten andere nog heel veel mensen naar de geschenkenuitstalling komen kijken. Verder hebben we de dag nog in besloten familiekring doorgebracht en nu en dan kwamen enkele prominenten hun gelukwensen aanbieden, zoals de deken en de burgemeester, die dan ook een glaasje meedronken.

Nog een anecdote : mijn ouders vonden dat ik naar het St.-Gregoriuscollege moest gaan. Nu was dat een verhuis van een volksschooltje naar een op zijn zachtst uitgedrukt "meer geëvolueerde school" en ik weet nog dat ik alle dagen al schreiend naar huis kwam. Als ik er nu nog aan terugdenk, komt die periode mij nog altijd over als de hardste tijd van mijn leven.

Uiteindelijk mocht ik dan toch naar het St.-Lievenscollege gaan van mijn ouders, waar ik mijn humaniora uitgedaan heb. De eerste trimester was ik daar de 10de en alle volgende zat ik steeds bij de eerste 5. We zijn ten andere nog op V.T.M. geweest in het programma "Klasgenoten" met de klas waar Louis De Lentdecker in zat.

Daarna ben ik naar de Rijksuniversiteit te Gent geweest, waar ik in 1949 als apotheker afstudeerde. Nu ben ik sinds 1989 op rust, maar mijn dochter heeft de zaak nu overgenomen.

Achteraf gezien leek alles in den beginne voorbestemd om niet verder te studeren, maar later heb ik er nooit spijt van gehad en ik heb het ook nooit als handicap ervaren dat ik naar zo'n klein volksschooltje geweest ben. Ik was daar graag", aldus Dhr. René De Wulf.

Mevr. Elza Ongena was in 1939 primus in de technische vierde graad in de Gemengde School Victor Carpentier op de Meulestedesteenweg.

"Nog voor het einde van het schooljaar werd ons meegedeeld wie de 9/10 der punten behaald hadden en ook wie de eerste was. Na de examens was er proclamatie op school met "stukjes", toneeltjes, liedjes, enz... Voor het 6de, 7de en 8ste leerjaar was er nadien dan nog een algemene prijsuitreiking voor alle stadsscholen in de Koninklijke Franse Schouwburg. De directeur en de schepenen overhandigden de prijsboeken. Men speelde er "Lente" van Duysburgh en "Les joyeux chasseurs" van Metzner om zoals naar gewoonte te eindigen met het Belgisch Volkslied. Het orkest stond onder leiding van Dhr. Adhémar Lepage.

De koets kwam ons afhalen aan school en voerde ons naar huis in de Marmerstraat (Nu verdwenen met de aanleg van de dokken in de haven.) waar mijn ouders café "In de Sportman" uitbaatten, dat vooral door dokwerkers bezocht werd. Gewoonlijk moest ik tussendoor nog het café kuisen en de glazen wassen en als ik van school thuis kwam, stond de was en de strijk klaar. Maar deze keer niet. Het huis was versierd met guirlandes en boven de deur hing een bord : "HULDE AAN ONZE PRIMUS". Toen we toekwamen stond de hele buurt uit en een mijnheer heeft daar de lofredede uitgesproken. Er werd een groot feest gehouden waarop de hele buurt - die was niet zo groot - voor de koffietafel uitgenodigd was. Daar kreeg ik dan een hele boel geschenken die we op het biljard in het café uitstalden. Er werd muziek gespeeld met een fonograaf. De familie was daar ook op uitgenodigd en er werd nadien nog een "dreupelke" geschonken. We hebben daar veel plezier gemaakt.

Ik zou eigenlijk graag tolk geworden zijn, maar ik mocht niet verder leren van mijn ouders. Mijn vader zei : "Wij zijn maar gewone werkmensen en gij moet ook maar gaan werken". Zo ben ik tot aan de oorlog gaan werken als inpakster in een zoutziederij en daarna heb ik moeten ophouden, ben ik een tijdje huisvrouw geweest, heb ik nog een café uitgebaat in de Savaanstraat en de kantine van de E.B.E.S. te Langerbrugge opengehouden.

Vroeger ging ik wel de zondag naar de English Club om zo toch nog wat talen te studeren en nu dat ik op rust ben, ben ik nog Spaans en Engels gaan studeren om mijn schade in te halen."

Mevr. **Judith Blom** bezocht de parochiale school St.-Baafs in de Capucijnenham 18 aan de Keizer Karelstraat. Zij was er ononderbroken primus van het eerste tot het achtste leerjaar. (1942)

"Mijn ouders waren op school uitgenodigd voor de prijsuitreiking, maar ik wist daar niets van. We speelden voor hen een "stukske". De parochiegeestelijke hield een toespraak, waarna mijn vader mij hoogstpersoonlijk de prijs mocht overhandigen. Ik had ook nog verscheidene bijzondere prijzen, zoals die van "Wijsheid" en ook de prijs van de opstelwedstrijd van het Davidsfonds. Ik kreeg een medaille aan een rood lint met inscriptie : recto : "St.-Baafsschool - Capucijnenham 18 - Gent" en verso : "Prijs van Wijsheid".

We woonden toen op de hoek van de Belfortstraat en de Kammerstraat, waar mijn ouders "Taverne Antonio" uitbaatten (Nu Generale Bank). Voor mij was er geen koets met paarden. Dat kon door de oorlogsomstandigheden niet zijn, maar ondanks alles was mijn vader toch aan een rauwe hesp geraakt en 's middags aten we smakelijk aardappelen met een dikke schel rauwe hesp erbij. Dit was toen een waar festijn.

Mijn vader werkte in die tijd bij Franchomme in de Zonnestraat en hij had mij van daar een rol stof meegebracht om een zomerkleedje van te maken. De dames daar hadden een mooi boeket bloemen gekocht en een poederdoos. Ik herinner mij nog mijn reactie zo van : "Wat moet ik daar nu mee doen?" Ik was toen ook nog maar een kind van 14 jaar en toen was dat nog niet allemaal zoals nu. Ik bezit ook nog een paar wenskaartjes van vriendinnen en een telegram van 2 dames van Franchomme.

Men zou graag gewild hebben dat ik in het onderwijs ging, maar dat lag mij niet, daarvoor was ik te "nerveus". Doch op school drong men aan en schakelde zelfs de onderpastoor in om mij op andere gedachten te brengen. Zelf wilde ik naaister worden. Men zou mij aan een studiebeurs helpen, maar ik wou niet. Tegen het einde van de oorlog ben ik als "découpeuse" (voorsnijdstster) begonnen in een naaiatelier om een tweede inkomen te hebben. Later ben ik er weggegaan en nu werk ik nog steeds bij de Neutrale Mutualiteit waar ik het winket en het binnenwerk doe.

In 1936 was **Cécile De Braekeleer** op 14-jarige leeftijd primus in het achtste leerjaar in de parochieschool van "Trezeke Muie" (St.-Theresia-Muide) te Gent. De plechtige prijsuitreiking greep zoals altijd plaats in de parochiale kring in de Loodsenstraat in aanwezigheid van de directrice en de pastoor (Fig. 11).

"Daar werd ik met een open koets afgehaald om ons naar de Amerikalaan te voeren, een verloren straat langs de spoorwegberm van de Afrikalaan, waar we toen woonden, maar het goot water en de "open" koets werd meteen een gesloten koets, zodat we niet zoveel bekijks hadden dan we verwacht hadden. Nochtans stonden er mensen op de hoek van de Afrikalaan, die ons kwamen feliciteren. Ook toen we aan huis kwamen wenste men ons proficiat.

Er was niets versierd, noch de straat, noch het huis, maar er was wel een gezellig samenzijn met enkele naaste familieleden, heel bescheiden, met taart, koffie en koekjes.

Ik volgde nadien les bij "Woedstad & Schietse", een privéschool op de Martelaarslaan waar ik het diploma van textieltekenaarster voor Jacquardweefsels behaalde. Mijn diploma vermeld : kaarttekenen, kaartzetten en kunstweven. Ik oefende dit beroep uit tot aan de geboorte van mijn kinderen".

Nadien werkte mevrouw De Braekeleer privé nog als thuiswerkster in opdracht van Dhr. Neels (Familie van Marc Sleen) eveneens als tekenaarster voor

Fig. 11. Cécile De Braekeleer, primus in de Katholieke meisjesschool St.-Theresia-Muide in 1936.

Reproductie Fotoburo Bodenghien. (Verzameling E. Levis)

Jacquard weefsels. Zij maakte de ponskaarten om de weefgetouwen te besturen. Men kwam die opdracht thuis afgeven en enkele dagen later moest die afgewerkt zijn.

In het achtste leerjaar was **André Meyskens** primus van de parochieschool St.-Jozef in de Vlotstraat. We schrijven dan 1942, Tweede Wereldoorlog.

"Mijn schoolmeester en tevens directeur, was de vader van Paul Rutger, de bekende organist van o.a. de B.R.T. Mijn moeder was primus geweest, en ze heeft mij tot mijn 14 jaar naar school laten gaan, omdat ik ook primus zou geworden zijn en dat is mij uiteindelijk gelukt. Op school werd de prijsuitdeling opgeluisterd met "stukskes" : zang, dans, toneel; elke klas bracht iets en ik herinner mij nog dat ik het orkest van de V.P. (Vakantie Patronage) dirigeerde. Dat orkest bestond uit mirlitons, een soort rietfluitjes, banjo's, trompetten en een "grosse caisse" (grote trom). Men had op de muziekllessenaar zo maar een boek neergezet, en ik maar dirigeren! En zeggen dat men mij dan nog genomen had omdat ik de enige was die noten kon lezen omdat ik pianoles gevolgd had... Achteraf werden de medailles mij door pastoor Dufour omgehangen. Ik herinner mij nog dat in 1942 de medaille met de helft verkleind was wegens metaalgebrek in de oorlogsjaren. Ik weet nog dat de Duitsers in onze school gelegerd waren. Die hadden de hele benedenverdieping ingenomen. Wij kregen

toen les in 4 lokalen boven. Het eerste en het tweede zaten elk apart; het derde, vierde en vijfde zaten samen en het zesde, zevende en achtste leerjaar ook en dit vooral om kolen te sparen. Tijdens de les werd er dan nog buiten op de speelplaats door de Duitsers "exercitie" gehouden en als die nog bezig was tijdens de speeltijd, dan moesten we onder het afdak staan en konden we niet spelen.

De situatie was dat jaar zo nijpend, dat men in de winter van 42 's nachts de kachels niet meer kon laten verder branden. Elke morgen moesten we zelf (!) de kachel aansteken en daar bleven we dan rond staan tot hij goed warm was. Je kunt je zo ongeveer de situatie voorstellen waarin wij toen moesten leren.

Terug naar de prijsuitreiking nu. Na het schoolfeest gingen we te voet van de Vlotstraat naar de Wondelgemstraat waar mijn ouders een winkel hadden recht over de Wilgestraat. De buurt wist wel dat ik primus was, maar door de oorlogsomstandigheden viel er ook al niet veel te feesten en te geven. De mensen kwamen ons echter wel proficiat wensen. Wat ik mij mijn leven lang zal herinneren was dat, ondanks het feit dat het oorlog was en zo'n ellendige koude winter en er bijna geen eten was, mijn moeder er toch in geslaagd was 1 (één) wit brood te bemachtigen. Daar kregen we dan elk drie sneetjes van, en ik... 4, omdat ik primus was. Daar werd dan nog een heel maandrantsoen margarine op gesmeerd. Het was twee jaar geleden dat we nog wit brood gegeten hadden! En zo was het dan achteraf bekeken toch nog een beetje feest.

Ook aan de foto die van mij gemaakt werd is een verhaal verbonden. Mijn ouders hadden nl. geen geld om mij een nieuw kostuum te kopen. Daarom had mijn moeder mijn pak van mijn plechtige communie uitgelegd. Met mijn broek had ze dat ook geprobeerd maar dat lukte niet zo en daarom sta ik op mijn primusfoto met hemdsmouwen die ellenlang uitsteken, en een broek van iemand anders.

Primus zijn maakte toen wel indruk, want toen ik na 30 jaar terug enkele schoolmakers ontmoette in de kring, zei een daarvan : "Vriend, dat was ne slimme. Die es hier nog priemuus geweest!" Dit om U maar een beeld te geven van het feit dat dit toen indruk maakte. Men voelde zich toentertijd dan ook wel een beetje belangrijk, alhoewel je het peil van zo'n parochieschooltje - en dan vooral nog in oorlogstijd toen we met drie klassen in één lokaal zaten - niet kunt vergelijken met het peil van iemand die nu 95 % haalt.

Later ging ik naar het St.-Lievenscollege, het toen meest democratische college van Gent, maar daar kwam ik dan toch terecht in een bourgeoismilieu tussen zoons van rijke boeren en burgerij. Het inschrijvingsgeld was toen 2.000 fr. per trimester, wat toen zeer veel was en niet door iedereen kon betaald worden. Uiteindelijk werd ik verkoopsdirecteur voor "7-Up"-Amerika voor Benelux en Frankrijk. En nu ben ik op rust." Tot zover André Meyskens.

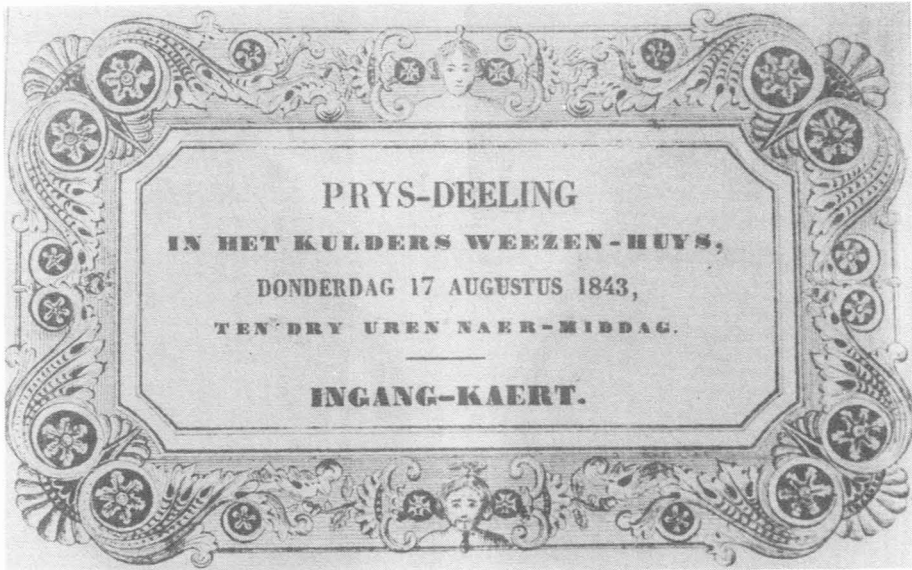

Fig. 11b. Ingangskaat voor de prijsuitreiking in het Jongensweeshuis uit 1843. Reproductie Fotoburo Bodenhien. Verzameling Jérôme Storme.

Ook in het vroegere Jongensweeshuis op de Martelaarslaan, beter bekend als de "Kulderschole", bestond een speciale ereprijs van verdienste die bestond uit een gouden medaille (Fig. 12a) en een geldprijs van 350 fr. Dhr. **Jérôme Storme** viel deze prijs te beurt op 6 augustus 1944, na het behalen van zijn onderwijzersdiploma. Alhoewel het hier niet echt om een primus gaat in de zin van : de eerste van de klas, gaat het hier wel over de beste van de school en vinden wij dit fenomeen best passen binnen de context van onze artikelenreeks. (Fig. 12b)

"Bij de weesjongens was dat iets speciaal. Jaarlijks was er een prijsuitreiking in de maand augustus. De prijzen kwamen meestal van stichtingen, mensen die een zekere som ter beschikking van de vroegere Commissie van Openbare Onderstand (nu O.C.M.W.) stelden, waarvan de rente elk jaar onder de vorm van een "prijs" uitgereikt werd. Zo was er bvb. een prijs van Prof. Leboucq. Dat waren sommen van zo ongeveer 150 à 300 fr. Je kreeg daar een heel mooi diploma voor - zo berust er een in het Museum voor Volkskunde op de Kraanlei te Gent - en dat bedrag werd op Uw rekening gezet.

De prijsuitreiking zelf bestond uit turnoefeningen, zang en dichtwerkjes of er werd iets gespeeld door het muziekkorps van de weesjongens. Dat was dan in de zaal opgesteld "en gradin" (Fig. 12c). Daar was altijd heel veel volk. Heel wat personaliteiten waren daarop uitgenodigd en de apotheose van die zondagmorgen was de uitreiking van de "Gouden Medaille". Dat was een eremedaille van de stad, toegekend aan een verdienstelijke kwekeling, die zich had onderscheiden gedurende zijn verblijf in de instelling door zijn voorbeeldig gedrag,

Fig. 12a. "Gouden medaille" van het Stedelijk Jongensweeshuis te Gent. Ø 55 mm, h 80 mm verguld koper. Hol : dit is duidelijk een oorlogsproduct! Recto : Het wapenschild v.d. stad met devies "Fides et Amor, twee palmtakken en de tekst : "Jongens Weezengesticht Gent". Verso : "Orde en / goed gedrag / EERSTE PRIJS / TOEGEWEEZEN AAN / Storme JEROME / 6 oogst 1944" (Verz. J. Storme).

zijn vlijt en zijn houding. Meestal was dat een jongen die weldra het weeshuis zou verlaten. Men verliet toen het weeshuis op 18-jarige leeftijd. Dat was dan wel iets dat men zo ongeveer op voorhand wist, maar dan moest hij natuurlijk op zijn tellen passen, want als hij iets "mispikkelde", was er veel kans dat hij naast die medaille greep." Iedereen wist zo ongeveer wie dat ging zijn zonder dat dat officieel meegedeeld werd. Je moet bedenken dat er niet zoveel jongens waren die het weeshuis verlieten tussen juli en december. Dat waren er hoogstens 3 à 4. Het ging hem dus uiteindelijk maar tussen enkele kandidaten. De weesjongens waren nu ook zo geen "heilige mannekens" dat er nooit eens iets misliep. Sommigen die bij een patroon werkten vlogen al eens buiten op hun werk omdat ze al eens iets uitgespookt hadden of omdat ze te laat kwamen. Daar werd wel geen boekhouding van gehouden, maar zo'n feit was dan toch genoeg om geen kandidaat meer te zijn voor die gouden medaille.

Ik kreeg die toen ik in 1944 afstudeerde aan de Rijksnormaalschool. Dan kregen we ook veel geschenken. Ik herinner me nog dat ik bvb. veel boeken kreeg en dat er een dame was die nogal welvarend was omdat haar man een groot ondernemer was die werkte aan de "Atlantic-Wall" en die mij op een ze-

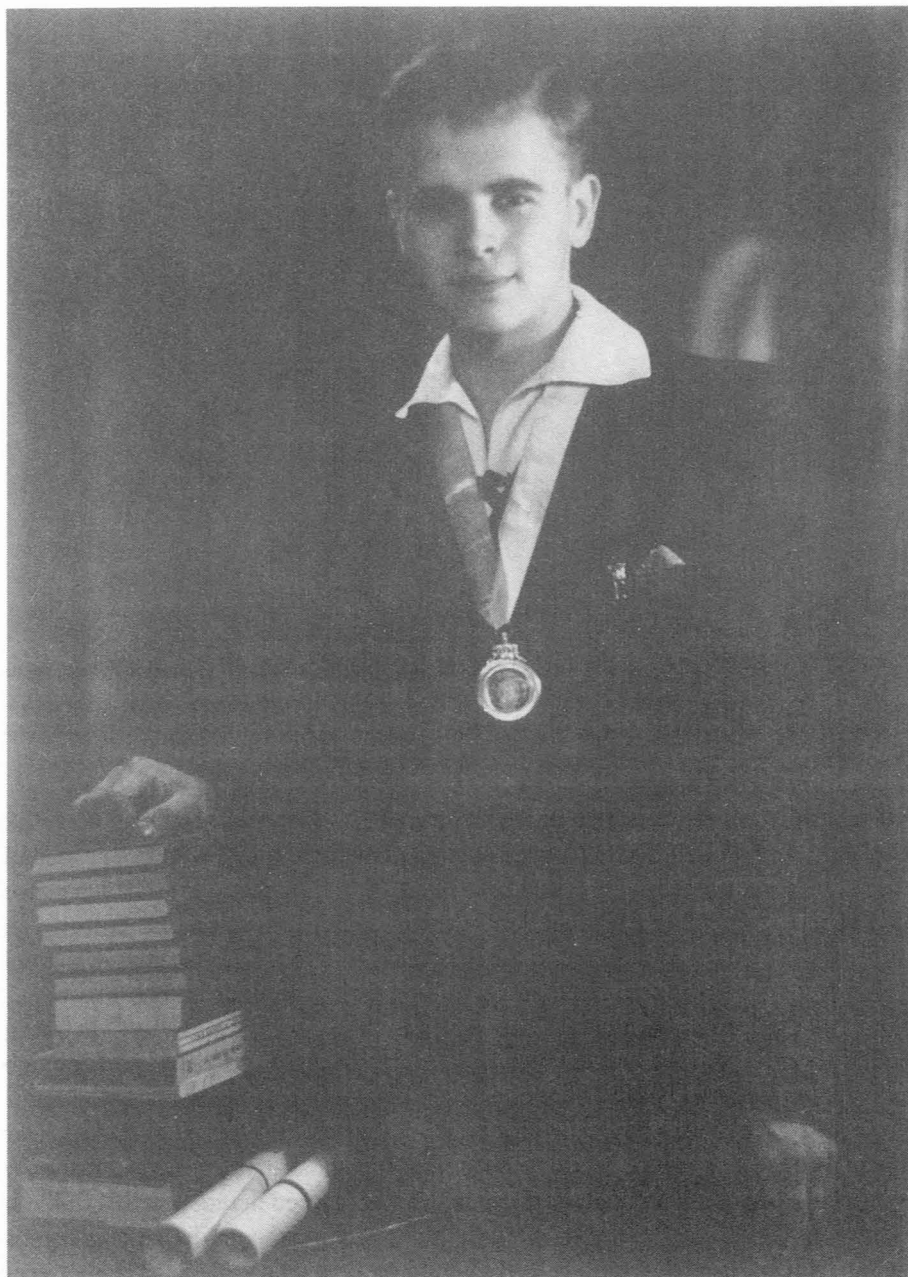

Fig. 12b. Jérôme Storme ontving op 6 augustus 1944 de "gouden medaille" voor orde, goed gedrag en vlijt in het Stedelijk Jongensweeshuis op de Martelaarslaan te Gent. Foto "L. Besbrugge FOTOGRAAF Korte Dagsteeg, 4 - Gent - De plaat wordt voor nabestelling bewaard Verboden nadruk H.R.G. 238.02" Reproductie fotoburo Bodenghien. Verzameling Eddy Levis.

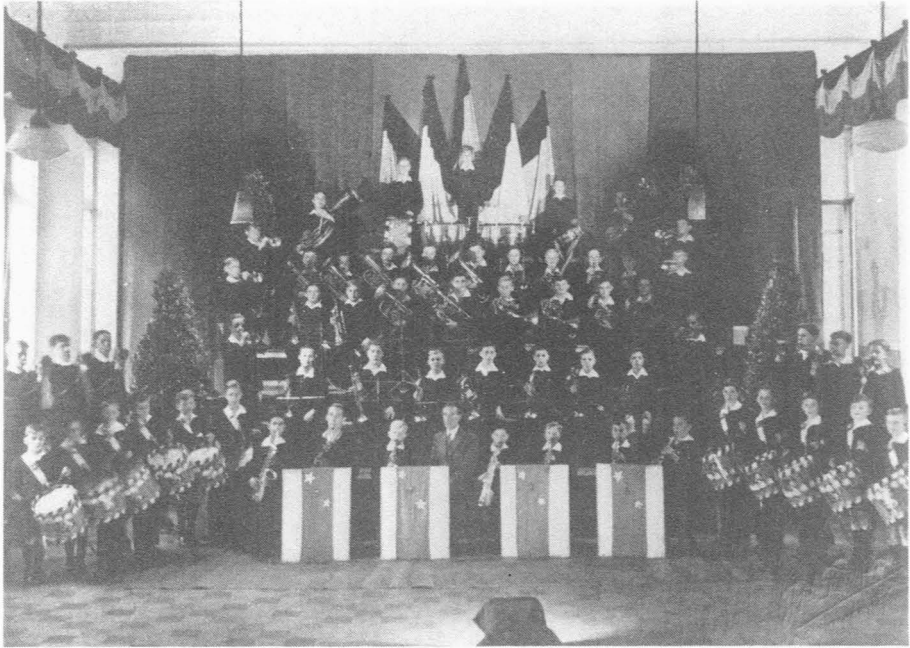

Fig. 12c. "'t Muziek van de Kulderkes" opgesteld "en gradin", zoals zij op feestelijke gelegenheden in het Jongensweeshuis te Gent te horen en te zien waren, zo ook op de prijsuitreiking. Fotograaf "Joseph Buyens Gand Ch. d. Swynaerde 185". Familiearchief Jérôme Storme. Reproductie Fotoburo Bodenghien. Verzameling Eddy Levis.

ker ogenblik geluk wenste en mij 1000 fr. in de handen stak. Dat was vreselijk veel geld. Ik ben bvb. daarna aan de stad gaan werken voor 1.450 fr. per maand dat is nu 20 keer meer dat was dus zoiets van 20.000 fr. dat ze me gaf! Daarmee kon ik dan mijn schulden afbetalen, want in die tijd moesten alle kosten van mijn studies, zoals boeken enz... terug betaald worden. Die dag heb ik zoveel geld her en der gekregen, dat ik die schulden toch grotendeels kon delgen.

Voor wat die geschenken betrof : het was natuurlijk oorlog nietwaar... Ik kreeg veel boeken, zeker een halve meter, ook omdat ik ze zelf gevraagd had. Zo heb ik voor een bepaald bedrag boeken mogen kiezen in de boekhandel Rombaut-Fecheyr op de hoek van de Kouter en de Vogelmarkt. Heel veel had je daar eigenlijk niet te vragen. Wegens de oorlogsomstandigheden was een nieuw hemd bvb. uitgesloten, alhoewel ik toch een paar tweedehands kledingstukken gekregen heb die niet meer in de handel te krijgen waren en die ze nog ergens liggen hadden. Men kon toen zelfs in die tijd met het geld in de handen niet veel meer bekomen.

Een anecdote is bvb. dat men de Brabançonne niet mocht spelen maar men loste dat dan zo op, dat men een muziekstuk zodanig speelde dat je het gevoel had : kijk, ze zijn bezig met de Brabançonne te spelen en op het moment dat je dacht dat het dat was, was het eigenlijk iets anders dat men speelde! Dat was

wel een indrukwekkende gebeurtenis die ik nog steeds meedraag. Mijn broer Georges heeft daar ook de gouden medaille behaald, maar dan wel een vijftal jaar later. Op zo'n feestelijke zondag werd er na die prijsuitreiking eigenlijk niet veel meer gedaan. Men mocht dan met familie of zo mee op uitstap. Er waren daar wel afgevaardigden van de dekenij Akkergem, van de Weesjongensbond, van de Openbare Onderstand, enz... Die mensen hebben er dan voor gezorgd dat ik niet naar Duitsland moest gaan werken, want België was toen nog niet bevrijd, door mij als bediende aan te stellen in het Lousbergsgesticht tot na de bevrijding.

Ik herinner me nog dat op de prijsuitreiking in het weeshuis de directeur toch wel een beetje met de borst vooruit liep omdat een van zijn jongens het tot onderwijzer gebracht had. Ik heb daar dan blijkbaar de stoot gegeven, want mijn broer is dan vijf jaar later ook onderwijzer geworden. Een andere leerling, Marcel Hannap heeft ook verder gestudeerd. Die is zelfs naar de universiteit geweest als hij al uit het weeshuis was en die is leraar geworden. Maar dit was niet zo de traditie. Vroeger waren er wel enkele weesjongens die het tot ingenieur brachten of commandant van de brandweer van Brussel. Er is er zelfs een bij die het tot bankier gebracht heeft want die heeft nog achteraf een schenking gedaan om een moderne keuken in het weeshuis te installeren. Ik was daar zo'n beetje een witte merel, ik mocht daar op een kamer apart studeren, ik mocht mij vrij bewegen, ik werd daar niet onderworpen aan een strenge controle.

Om U zowat mijn "leercarrière" te schetsen moet U het volgende weten. Mijn vader was een rusteloos man en die verhuisde elk jaar. Mijn vrouw lacht daar nog altijd mee als we ergens voorbij komen dat ik dan zeg : "Kijk, hier ben ik nog naar school geweest en hier ook, en daar heb ik nog gewoond en hier ook..." Ik kan je een hele reeks Gentse scholen opnoemen, zowel katholieke als stadsscholen, waar ik nog naar school geweest ben. Dan is mijn moeder gestorven en zijn we een beetje op de dool geweest, in kloosters en zo en dan zijn mijn twee broers opgenomen in het jongensweeshuis maar ik mocht niet mee omdat ik te oud was. Ik was toen al 14 jaar en men beschouwde dat al als iemand die kon werken. Maar toen de oorlog naderde heeft men voor mij toch een uitzondering gemaakt omdat mijn twee broers in het weeshuis zaten. Ik had de vierde graad uitgedaan bij de broeders op Oostakker en zat van 1939 tot 1945 in het weeshuis. Toen ik daar toekwam moest ik bij Dhr. De Praeter komen die mij vroeg : "Wat wilt gij worden?" Ik zei "Drukker." - "Het is goed", zei hij "we zullen U naar de vakschool sturen. Dat was achter de hoek. 's Namiddags riep hij mij al weer bij zich. Hij had er eens over nagedacht en hij zei : "Zou je niet willen verder studeren?" En ik wou dat wel. "Ik zal U naar de "Van Monckhovenschool sturen". 's Anderendaags moest ik weer bij hem komen en hij zei : "Ik heb er over nagedacht, ge moet naar de Van Monckhovenschool niet gaan ik zal U naar het Laurent Instituut in de Onderstraat stu-

ren". Ik heb daar het 9de leerjaar uitgedaan. Ik was er de vierde. De eerste drie gingen verder naar de normaalschool en die vroegen mij waarom ik niet meeding. Ik heb toen mijn aanvraag gedaan aan de Commissie van Openbare Onderstand en dat was in orde. Ik heb toen 4 jaar Rijksnormaalschool gedaan in de Karel Lodewijk Ledeganckstraat te Gent en ik heb daar in 1944 mijn diploma behaald.

Na die korte periode in het Lousberghsgesticht begon ik na de bevrijding in de stadsschool Jacob Van Maerlantstraat, dan ging het naar de Palmboomstraat, dat is de huidige Slinke Molenstraat, dan de Lagere Oefenschool in de Ledeganckstraat, ik ben dan ook nog turnleraar geweest in de Lagere Hoofdscholen van het Stedelijk Onderwijs, dan ging het weer als onderwijzer naar de Grensstraat. Ik was toen 33 jaar en op een zekere dag komt de inspecteur bij mij met het verzoek mijn aanvraag te doen als directeur. We schreven toen 1959. Ik zei : "Mijnheer de inspecteur, ik ga me niet belachelijk maken." Het was toen de mode dat men pas directeur werd als "fin de carrière" zo om en nabij de 50 à 55 jaar. Maar hij bleef aandringen en uiteindelijk heb ik het dan toch gedaan, ook op aandringen van mijn vrouw. Ik was de vierde en er waren slechts 3 plaatsen, maar toen ik terug kwam van reis mocht ik wegens het plots overlijden van de directeur van het schooltje van het weeshuis in de dreef ernaast, beginnen. Daar gingen de kinderen uit de buurt naar school, maar ook de weesjongens die lager onderwijs volgden. Het was wel een opdracht met klas. Daarna heb ik de school van de Wasstraat gekregen, waar ik gebleven ben tot aan mijn op ruststelling in 1978. Ik heb er altijd graag gestaan. Het was ook een volksschool met op een bepaald moment toch 420 kinderen!

AANVULLING

Bij de eerste reeks persoonlijke getuigenissen in deel III onder nr. 2 verscheen het interview met mijn moeder, mevr. Yvonne Maes. Door vergetelheid werd de nageschiedenis van de verdere studies en de beroepsloopbaan niet weergegeven. Zij volgt hierna : Yvonne Maes volgde 3 jaar les aan de Stedelijke Handelsschool voor Juffrouwen na de 4de graad. Toen was die nog niet op de Coupure maar in de Nieuwenbosstraat. Daar behaalde zij het diploma van steno-dactylografe. Eerst werkte ze 5 jaar in die functie bij de "Laboratoires Flandria" in de Kwaadham, waar medicijnen voor apothekerijen verdeeld werden. Ondertussen zat zij niet stil en volgde nog avondschool voor Franse en Nederlandse stenografie en zondagsschool in de English-Club en de stadsschool Bevelandstraat voor Frans. In de Volkshogeschool, onder de toenmalige directie van de illustere Gentenaar - schrijver Achilles Mussche, werd een vervolmakingscursus Nederlandse stenografie gevolgd.

Daarna kwam ze bij de firma "Vynckier Gebroeders" op de Nieuwe Vaart

in dienst. Omstreeks 1970 werd ze daar diensthoofd van de dactylografie. In 1975 ging ze op rust.

Eddy LEVIS
(t vervolgt)

DOCUMENTATIECENTRUM - WERKING 1990

BIBLIOTHEEK

Uitleningen	1989	1990
BOEKEN		
Algemeenheden	7	1
België-Buitenland	33	14
Economie	12	1
Gent	538	500
Geschiedenis	234	237
Kunst	10	4
Localia	78	76
Oost-Vlaanderen	283	232
Sint-Amandsberg	141	151
Taalkunde	23	9
Volkskunde	29	36
Natuurwetenschappen	1	-
Opvoeding - Onderwijs	-	1
Letterkunde	-	1
Licentiaatsverhandeling	1	-
	<hr/>	<hr/>
Subtotaal	1390	1263
Varia		
Bidprentjes	3	8
Doodprentjes	8	-
Plans - Popkaarten	48	86
Prentkaarten	-	16
Fotos	31	111
Affiches	-	5
Diversen	-	1
	<hr/>	<hr/>
Subtotaal	90	227

Tijdschriften

Subtotaal	<u>3199</u>	<u>2830</u>
TOTAAL	4679	4320

Administratie

Gemiddelde uitleningscijfer

per openingsdag (2u.)

114   105

Aankoop boeken

38   33

(26.603 f)   (32.440 f)

Giften

326   236

(1.770 ex)

Ruildiensten

165

(H.K.=61)

(O.O.=104)

COMMENTAAR BIJ DE WERKING

De uitleencijfers van 1990 bewijzen andermaal de blijvende aantrekkingskracht van het Documentatiecentrum dat zijn trouwe lezers wekelijks ontvangt, nieuwe leden onthaalt en zijn publiek voldoening tracht te schenken.

Werken over Gent, Geschiedenis en Oost-Vlaanderen werden het meest ontleend en de tijdschriften blijven gevraagd.

Niettegenstaande een kleine daling van het aantal uitleningen (4.679-4.320) blijft het totaal meer dan bevredigend en het onderstreept de waardering voor onze werking (1.516 bezoeken). De drukst bezochte maanden waren dit jaar : februari met 182 en april met 171 bezoekers. De zwakste maanden : mei met 126 en oktober met 125 bezoekers.

Waardevolle boeken werden aangekocht en er werd voor 8.105 fr. nieuwe werken gratis in ontvangst genomen.

Wat de giften in varia betreft, ontvingen wij 1.770 exemplaren (doodprentjes, prentkaarten, foto's, enz.).

Wij danken niet alleen de wekelijkse bezoekers, die van het rijke boekenfonds gretig gebruik maken, belangstellenden aanbrengen en aldus het Documentatiecentrum bekend maken binnen en buiten onze stad, maar wij betrekken ook bij deze lofbetuigingen de medewerkers, die vrijwillig het administratief en materieel werk uitvoeren en de bezoekers helpen in hun opzoekingen.

Al mijn sympathie en mijn warme dank voor de morele steun.

De bibliothecaresse,
Mevr. VAN GELUWE-EGGERMONT A.

BIBLIOGRAFIE

Verleden jaar verscheen bij de Uitgeverij Verloren, Alexanderlaan 14 te Hilversum onder het ISBN-nummer 90-6550-228-9 het boek "Farmacie te Gent in de late middeleeuwen. Apothekers en receptuur" van de hand van ons medelid Christian De Backer.

De auteur is de laatste tien jaar werkzaam als wetenschappelijk onderzoeker aan het Instituut Middeleeuwse Geschiedenis van de Katholieke Universiteit Nijmegen en bij de Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek verbonden aan dezelfde universiteit.

Nijmegen en farmacie te Gent? Zoek niet verder, het is heel simpel : Christian De Backer is een Gentenaar.

Dit boek vult een leemte aan, want over dit onderwerp waren slechts een klein aantal deelstudies verschenen. Het was in feite een braakliggend terrein dat dankbaar omgeploegd werd door De Backer.

Het is een interessant boek geworden van 263 bladzijden.

Wij kunnen er heel wat uit vernemen over deze eerste Gentse "apothecarissen" die aanvankelijk deel uitmaakten van de Nering der Kruideniers. Na het hoofdstuk over de apothekers zelf, komt er een hoofdstuk over Apothekersrecepten. Daarvoor heeft men kunnen putten uit de rijke collectie voorschriftenbriefjes, afkomstig van de Infirmierie van de St-Pietersabdij. Er worden een 125-tal recepten gereproduceerd. Voor de meesten onder ons zal dit wel totaal onleesbaar gekrabbel zijn, maar men heeft gelukkig het goed idee gehad naast ieder recept een transcriptie te zetten in een verstaanbare taal. Zeer nuttig is ook het Latijns en het Middelnederlands glossarium.

Het boek eindigt met een zeer uitgebreide bibliografie.

Is het een absolute "must" voor iedere apotheker, dan zal ook iedere Gentse heemkundige het graag zien prijken in zijn bibliotheek.

De prijs is 48 gulden. Te verkrijgen bij de uitgever of in de boekhandel.

Men meldt ons dat het boek over het Guislaininstituut nog steeds te verkrijgen is. Dit rijkelijk geïllustreerd werk (21 x 27,5 cm.) van 239 blz. fungeert ook als catalogus van het voor publiek toegankelijk Guislainmuseum, gevestigd in het Instituut.

De niet voor iedereen begrijpelijke titel luidt : "Geen rede mee te rijmen". De prijs : 595 fr. Voor alle verdere inlichtingen, zich wenden tot het Instituut. Geïnteresseerden verwijzen wij naar een artikel dat verschenen is in "Ghendtsche Tydinghen" - 1990 - Nr. 2 - pp. 58-76.

Onlangs verscheen de 44e aflevering (nieuwe reeks) van de "Handelingen van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent".

De daarin behandelde Gentse onderwerpen gaan over "De Vrede van Gent van 1814", het "Ryhovesteen", "Le Conflit de 1447 à 1453 entre Gand et Philippe le Bon", "Het Mausoleum van Isabella van Oostenrijk in de Gentse St.-Pietersabdijkerk", "Het Prostitutieel Kader te Gent in de periode 1910-1932".

Deze "Handelingen" eindigen traditioneel met een uitgebreide recente Gentse bibliografie.

De prijs is 600 fr. Leden van de Maatschappij (lidgeld 500 fr.) ontvangen het boek gratis. Verdere inlichtingen te bekomen bij Dr. M. Boone - Blandijnberg 2 - 9000 Gent.

H.C.

VRAAG EN ANTWOORD

Vraag van de Heer Paul Huys :

In het (al lang verdwenen) Gents tijdschrift *Palmarès*, jrg. VII nr. 5 (okt.-nov. 1965), blz. 15, verscheen een artikel over de Deinse kunstschilder Charles ("Carlo") Picqué (1799-1869); ter illustratie zijn twee mansportretten afgebeeld, op dat moment deel uitmakend van de verzameling van resp. "Mr. en Mevr. Putman, Gent" en "Mej. Vaerenberghe, Gent". De vraag is, waar deze beide schilderijen zich nu bevinden. Ook andere informatie over werken van Picqué in particuliere verzamelingen is welkom. Dit voor een kunsthistorische studie. Diskretie uiteraard verzekerd. Gegevens graag rechtstreeks aan P. Huys, Drongenstationstraat 90, 9031 Drongen.

GENSCHE PRAOT

Tsippe de luisûure stond (binst den oorlog) op den hoek van de Vrijdagmort te lache da zijnen buik schoktege.

- Wa schilt er, Tsippe, vroege de meinsche.

Mâor Tsippe en kost nie spreke, hij lachtege gelijk ne zot.

- Wâorum lacht' ezûu? riep iederfen.

- Zwiigg, zei de luisûure, 't es te wrîed! Kijk, zeid hij, ziede ginter diene grûuten dikken Duitsch lûupe? Awèl, aost hij hier verbij kwam mee die andere labers en kost ek mij nie inhêwe, in 'k zei al mee ne kîer : wa bende mee sloebers!

Den Duitsch hao da g'hûurd in sprong nâor mij.

- Was? Was? Sloeber? zeid hij mee en kattedolirre. Al d'andere kwaomen ûuk af in ze mîendege mij dâor nen viezen toer te spele; mâor gelijk ne goeie Gentenirre viel ek seffes op mijn pûute; 'k tûughdeg'hem mijne moestache en 'k zei ezûu g'hîel serieus :

- Hier, kamerâod, dat es ne sloeber.

Den Duitsch schoot in ne grûute lach.

- Ja, kameraad, zeid hij ezûu, de Duitsche allemaal sloebers, in de keizer, zeid hij, binst dat hij aan zijne moestache draoidege, groose sloeber!

Onze warme dank, gaat naar de behulpzame lezers, die ons in de loop van vorig jaar, talrijke recuperatienummers hebben bezorgd (gratis of tegen overeengekomen bedrag).

Dit laat ons toe gedeeltelijk te voldoen aan de grote vraag naar oude nummers (wij hebben trouwens een wachtlijst!).

Dezelfde formule blijft gangbaar voor 1991 : hetzij te bezorgen aan Mevrouw Van Geluwe op het Documentatiecentrum (elke zondag tussen 10 en 12u) hetzij telefonisch (26.23.28) af te spreken voor eventuele afhaling ten huize.

Wij rekenen vast op Uw milde steun en aanvaardden dankbaar Uw gift.

De bibliothecaresse,
Mevr. Van Geluwe - Eggermont A.

VORIGE JAARGANGEN VAN "GHENDTSCHÉ TYDINGHEN"

Dank zij de medewerking van onze lezers, zijn volgende nummers opnieuw verkrijgbaar tot uitputting van de voorraad.

Jaargang 1972 Nrs. 10-11

1973 Nrs. 9-11-12

1974 Nrs. 4

1976 Nrs. 2-3-4-5-6

1977 Nrs. 2-3-4-5-6 + volledige jaargangen

1978 Nrs. 1-2-3-4 + volledige jaargangen

1979 Nrs. 1-3-4-5 + volledige jaargangen

1980 Nrs. 1-2-3-5-6 + volledige jaargangen

1981 Nrs. 1-3-4-5-6 + volledige jaargangen

1982 Nrs. 2-3-4-5-6 + volledige jaargangen

1982 Register op de jaargangen 1 tot 10 (speciaal nr.)

1983 Nrs. 1-2-4-5-6 + volledige jaargangen

1984 Nrs. 1-2-4-5-6 + volledige jaargangen

1985 Nrs. 1-2-3-4-5 + volledige jaargangen

1986 Nrs. 1-2-3-5-6 + volledige jaargangen

1987 Nrs. 1-2-4-5-6 + volledige jaargangen

1988 Nrs. 1-2-3-5-6 + volledige jaargangen

1989 Nrs. 1-2-3-4-5 + volledige jaargangen

1990 Nrs. 1-2-4-6 + volledige jaargangen

Prijs per afzonderlijk nummer 70 fr.

Prijs per volledige jaargang 400 fr.

Tijdschriften kunnen afgehaald worden elke zondag tussen 10 en 12 uur in het "Documentatiecentrum" (behalve in juli en augustus en op wettelijke feestdagen).

Portkosten bij betaling op postrekening :

Tot 2 nrs. : 25 fr. Tot 4 nrs. : 35 fr. Tot 6 nrs. : 45 fr.

Verder per jaargang : 45 fr.

De Bibliothecaresse,
Mevrouw VAN GELUWE-EGGERMONT A.